

ISLAMOFOBIE SYMPOSIUM

#islamofobie

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Een kleine islamofobie reader

Wanneer u citeert gebruik dan s.v.p. de volgende verwijzing als basis:

Derrazi, Saida, Martijn de Koning en Abdou Menehbi. 2017. Een kleine islamofobie reader – verslag van het islamofobie symposium 23 september 2017. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam / Collectief tegen Islamofobie en Discriminatie.

Voorwoord

Op 1 November 1997 publiceerde de Britse Runnymede Trust het rapport “Islamophobia: A Challenge for Us All”. Dit rapport maakte de term islamofobie bekend bij een breder publiek, maar onder moslims in Engeland was er al eerder een discussie aan de gang over islam en anti-racisme. De term islamofobie zelf is al veel ouder en is in ieder geval in gebruik in wetenschappelijk werk sinds 1910. De discussie is na 1997 in sneltreinvaart verder gegaan, mede onder invloed van het Runnymede rapport en de kritieken daarop. Daarnaast geven ook het geweld tegen moslims, discriminatie van moslims op de arbeidsmarkt, de (dreigende) inperking van burgerrechten van moslims (in het kader van integratie, anti-radicalisering en terrorismebestrijding, bescherming van zogenoemde seculiere waarden), genoeg reden om na te denken en te discussiëren over islamofobie (of, zoals het hier wordt opgevat, anti-moslim racisme).

Op 23 september werd in Amsterdam het islamofobie symposium gehouden, georganiseerd door het door NWO gesubsidieerde onderzoeksprogramma *Forces that bind and/or divide* van de afdeling antropologie van de Universiteit van Amsterdam en het Collectief tegen Islamofobie en Discriminatie (CTID). Een van de centrale kwesties in dit symposium was hoe we het beste kunnen reageren op de verschillende vormen van islamofobie in relatie tot ideeën over de seculiere samenleving, veiligheid, positie van vrouwen en de kruising van islamofobie met andere hiërarchieën zoals anti-zwart racisme.

Deze ‘kleine reader’ bevat een impressie van de paneldiscussies alsmede de lezingen in de ochtend van Ineke van der Valk en Martijn de Koning. Op verzoek is daarbij het verslag van de ‘Doe Normaal’ bijeenkomst in april bijgevoegd en een (allesbehalve volledig) overzicht van interessante academische en andere bronnen met betrekking tot islamofobie en racisme.

Amsterdam, 1 november 2017

Saida Derrazi

Abdou Menehbi

Martijn de Koning

Inhoudsopgave

Programma	4
Lezing Martijn de Koning: Islamofobie betwisten – De disciplinerende effecten van islamofobie discussies	9
Lezing Ineke van der Valk: Moslimdiscriminatie: stand van zaken	23
Impressie van de paneldiscussies	30
Interview De Nieuwe Maan met Azzedine Karrat en Martijn de Koning	34
‘Islamofobie bedreigt mijn Nederlandse identiteit’ – Een verslag van ‘Doe Normaal’	35
Meldpunten en literatuur	41

Op 21 september is het de Europese Actie dag tegen islamofobie en tegen xenofobie gericht tegen vluchtelingen. In dit kader organiseren wij het Islamofobie symposium op zaterdag 23 september. U vindt hier het programma. Islamofobie is een oud begrip, het wordt zeker sinds 1910 gebruikt in onder meer academisch werk, en ondanks de wirwar aan definities komt het eigenlijk altijd neer op enerzijds het reguleren van de bevolking door overheden die een stereotype onderscheid opleggen tussen religies (in samenhang met ideeën over cultuur, ‘ras’ en geslacht) en anderzijds historische gegroeide vooroordelen en stereotyperingen van moslims op basis van het idee dat de islam een vijand is van de vooruitgang, christenen en het Westen.

Er is alle reden voor een actiedag tegen islamofobie. Niet alleen zijn er al verschillende gewelddadige aanvallen geweest op individuele moslims, op moskeeën in Europa en tegen (mogelijke) asielzoekerscentra, ook in het publieke debatten zijn islamofobe stellingnames allesbehalve taboe. Ook zelden zonder tegengeluid overigens. We zien dat diverse landen een verbod op de gezichtssluier voorbereiden of al in werking hebben. Een recente uitspraak van het Europese Hof van Justitie kan het bedrijven makkelijker maken om mensen die politiek, filosofische of religieuze symbolen dragen te weigeren.

Tegelijkertijd zien we ook vanuit het maatschappelijke middenveld en vanuit instituties pogingen tot meer inclusiviteit, zoals recent de suggestie vanuit de politieorganisatie dat ook vrouwen met een hoofddoek in een politie-uniform zouden moeten kunnen werken. Volgens tegenstanders zou dit echter in strijd zijn met het idee dat de politie neutraal moet zijn. Wat is in dat geval de samenhang met islamofobie en wat betekent dat voor islamkritiek? We kunnen ons daarbij afvragen of inclusiviteit wel een oplossing is wanneer dat gaat om instituties die ook aan etnisch profileren doen of wanneer discriminatie op de arbeidsmarkt nog steeds zo’n groot probleem is.

Op zaterdag 23 september zullen Emcemo, het Collectief Tegen Islamofobie en Discriminatie (CTID) en het onderzoeksprogramma *Forces that bind and/or divide* van de afdeling antropologie van de Universiteit van Amsterdam, een symposium organiseren over het tegengaan van islamofobie in Nederland. We zullen met politici, beleidsmakers, wetenschappers, activisten en anderen ingaan op diverse dimensies van islamofobie en de overlap en interactie met bijvoorbeeld seksisme, secularisme, homofobie en anti-zwart racisme.

10.30 uur Inloop

11.00 – 11.45 Openingslezing door Martijn de Koning (UvA)

11.45 – 12.00 Korte pauze

12.00 – 12.15 Ineke van der Valk Monitor Islamofobie Project, Universiteit van Amsterdam; Universiteit Leiden.

12.15 – 12.30 Abdou Menebhi (CTID, EMCEMO)

12.30 – 13.30 Lunch

13.30 – 14.30 Parallelsessies 1 en 2

14.30 — 14.45 Korte pauze

14.45 – 15.45 Parallelsessies 3 en 4

15.45 – 16.00 Korte pauze

16.00 – 17.00 Slotpanel + vragen ronde publiek

Thema 1 Veiligheid

Met oproepen op social media om moskeeën in brand te steken en de aanval met een molotovcocktail op een moskee in Enschede waar kinderen aanwezig waren (en waarvoor de daders bestraft zijn voor brandstichting met een terroristisch oogmerk),¹ diverse moorden op individuele moslims die vervolgd zijn als hatecrime (in onder meer Engeland), en de golf van geweld tegen vluchtelingen en opvangcentra in Europa, is het thema van veiligheid erg belangrijk geworden. Het gaat dan om veiligheid voor moslims en hun organisaties en gebouwen. Maar moslims zijn natuurlijk niet alleen het object van haat van racistische individuen en organisaties; zij kunnen net als alle andere burgers ook het slachtoffer worden van gewelddadige aanvallen door IS en soortgelijke organisaties. Hoe verhouden deze verschillende aspecten van veiligheid zich tot elkaar? Hoe worden radicalisering van

¹ Hoger beroep volgt nog.

moslims en het fenomeen islamofobie in debat en beleid aan elkaar gekoppeld en wat zegt dat over islamofobie en de aanpak ervan?

Thema 2 Vrouwen als doelwit

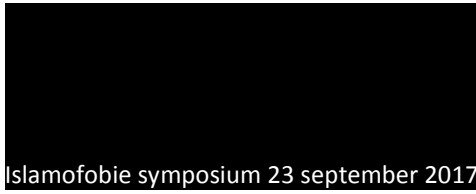
Uit vrijwel alle wetenschappelijke onderzoeken, rapporten van activisten (en combinaties daarvan) blijkt dat vooral vrouwen het slachtoffer zijn van anti-moslim geweld gepleegd door mannen. Islamofobie blijkt in grote mate ook een kwestie te zijn van afkeer van en geweld tegen vrouwen, in het bijzonder vrouwen die zichtbaar moslim zijn. In beleid en debat zien we daarbij een bijzondere stereotypering als het gaat om de positie van moslimvrouwen: enerzijds zouden zij het slachtoffer zijn van moslimmannen die hen zouden onderdrukken en anderzijds worden zij vaak gepresenteerd als hippe, vrije types die zich juist hebben losgemaakt van allerlei tradities en mannen die hen zouden beknotten in hun vrijheid. Wat betekent deze specifieke focus op vrouwen voor de aanpak van islamofobie in beleid en door activisten?

Thema 3 Geloof in/en de seculiere samenleving

Veel opiniemakers en politici benadrukken vaak dat Europa seculier is of dat Nederland een seculiere samenleving is. Maar wat bedoelt men daarmee? Welke plaats neemt religie daarbij in en in het bijzonder de islam? Of nu gaat om een hoofddoek in combinatie met het politie-uniform, het vieren van kerst op school, gemeentelijke iftars tijdens de vastenmaand Ramadan, het idee van een seculiere samenleving krijgt de laatste jaren vooral vorm door discussies over de islam waarbij een zekere herwaardering van het christendom plaatsvindt: deels als cultureel erfgoed en deels als een identiteitsvraagstuk. Hoe verhouden dergelijke debatten zich tot islamofobie en tot de zo vaak beleden noodzaak voor islamkritiek? Hoe verhouden secularisme en racisme zich tot elkaar?

Thema 4 Intersectionaliteit

Moslims hebben niet alleen te maken met islamofobie. Ook zaken als anti-zwart racisme, seksisme en homofobie kunnen zich, op verschillende manieren, tegen moslims keren. Soms vanuit de verschillende moslimgemeenschappen en soms vanuit groepen uit de rest van de samenleving. Hoe verhouden ideeën over 'ras', gender en religie zich tot elkaar? Wat betekent dit voor de aanpak van islamofobie? Welke posities nemen zwarte moslims hier in? We zien dat in beleid er vaak wordt aangedrongen op een koppeling tussen het bestrijden van anti-semitisme en van islamofobie: soms in de vorm van praktische samenwerking, soms met het idee dat moslims in eigen kring anti-semitisme moeten bestrijden. En het kan natuurlijk ook gaan om thema's als discriminatie door moslims waarbij de aandacht in het publieke debat vooral uitgaat naar homofobie binnen AZC's. Wat betekent dit alles

Islamofobie symposium 23 september 2017

voor moslims die homo zijn? Liggen hier mogelijkheden tot onderlinge solidariteit in activisme of is dat juist onverstandig?

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Het onderzoeksprogramma Forces that bind and/or divide, van de afdeling antropologie van de Universiteit van Amsterdam wordt gesubsidieerd door NWO.

Figure 1 Opening door Naima Ajouaau

Figure 2 Martijn de Koning

Islamofobie betwisten – De disciplinerende effecten van islamofobie discussies

Inleiding

Beste mensen, Van harte welkom op dit symposium over islamofobie in het kader van de Europese Actiedag tegen islamofobie en tegen xenofobie tegen vluchtelingen. Het symposium is georganiseerd door Emcemo / Collectief tegen Islamofobie en Discriminatie en het onderzoeksprogramma *Forces that bind and/or divide* van de afdeling Antropologie van de Universiteit van Amsterdam.

In het onderzoeksprogramma *Forces that bind and/or divide*, dat gefinancierd wordt door NWO, en dat onder leiding staat van Annelies Moors bekijken we, samen met Sarah Bracke (Universiteit van Amsterdam) en promovenda Fouzia Outmany, hoe moslims in Nederland vanaf 1989 moslims zich een stem hebben verworven in het publieke debat over islam, integratie, radicalisering, enzovoorts.² Islamofobie is een van de speerpunten in dit programma. We bekijken daarbij niet zozeer welke vormen van islamofobie we zoal tegenkomen in de samenleving (hoewel we dat natuurlijk wel op de voet volgen), maar we bekijken vooral hoe organisaties van moslims (al dan niet met een religieus karakter), hoe individuen die actief zijn in het publieke debat zich verhouden tot verschillende vormen van islamofobie in beleid, debat en op straat. Met andere woorden wat doen individuen, organisaties en netwerken met het verschijnsel islamofobie? Binnen dit programma hechten we, zoals tegenwoordig gebruikelijk is, veel waarde aan het maatschappelijk relevant maken van ons onderzoek en de samenwerking daarbij met maatschappelijke instanties. Dit symposium is een van de vruchten van die samenwerking. Namens het onderzoeksprogramma *Forces that bind and/or divide* willen we Emcemo en in het bijzonder Abdou, Saida en Yvonne daarvoor ook danken.

In ons onderzoeksproject beschouwen we islamofobie als anti-moslim racisme gebaseerd op enerzijds een historisch gegroeid hiërarchisch onderscheid tussen moslims en Europeanen op basis van stereotype en generaliserende ideeën over islam, cultuur, huidskleur en andere uiterlijke kenmerken en man-vrouw verhoudingen.³ Anderzijds gaat het om daaruit voortvloeiende concrete interacties tussen mensen waarbij er uiting gegeven wordt aan de afkeer en vooroordelen ten opzichte van moslims door

² Voor meer informatie zie onze website <http://religionresearch.org/ACT> en onze facebook pagina <http://facebook.com/forcesuva>

³ In de discussie kwamen er vragen over de historische wortels hiervan. Eén van de vragen was of er in Nederland onderzoek naar is. Het antwoord van Martijn de Koning luidde ontkennend, maar dat klopt niet. Ondermeer Matthea Westerduin (promovendus VU) doet hier onderzoek naar in haar project Religiekritiek en de framing van joden en moslims..

discriminatie, verbale en fysieke agressie. De term islamofobie is zeker in gebruik sinds 1910.⁴

Hoewel er meerdere definities van islamofobie in academische en activistische kringen in omloop zijn, draait het eigenlijk altijd om een analyse van de wijze waarop moslims als ongewenste minderheden worden gereduceerd tot 'zij zijn niet zoals wij en horen dus hier niet' en van de afkeer en vijandigheid ten opzichte van moslims die daarmee gepaard gaat. Dit gebeurt door middel van stereotypen, samenzweringstheorieën waarin die minderheden als een sluipend gevaar of vijfde colonne worden gezien, door een nadruk op culturele verschillen die als dreiging worden gezien en als bewijs van de onwil om te integreren. Het gaat altijd om een constructie van hiërarchieën, superioriteit en onverenigbaarheid gebaseerd op een mix van ideeën over kleur, cultuur en religie. Dit alles kan tot uiting komen in hedendaags beleid of beleid in het verleden maar ook in de interactie tussen individuen of die tussen organisaties bijvoorbeeld via discriminatie.

Argumenten tegen 'islamofobie'

Zoals we stellen in de tekst van ons programma voor deze dag, is er genoeg reden om aandacht te hebben voor islamofobie. Die ga ik dan ook niet nog eens herhalen. Waar ik het in deze lezing over wil hebben is de betwistbaarheid van islamofobie, in navolging van wat de Australische racisme-onderzoeker Gavin Titley de *debatability of racism* noemt.

Gavin Titley: [The debatability of racism. Networked participative media and postracialism](#) |

[Rasismista ja rajoista](#)

I intend this concept as a way of thinking about how the experience of racism and the operations of structural racism can be denied not only through silencing, but through noise, not just through a lack of attention to racism, but through an excess of particular kinds of attention. And I want to suggest that this debatability, this incessant, recursive attention *as to what counts as racism and who gets to define it*, has political consequences for practices of antiracism – practices that want to *name racism publicly*, the better to mobilize to confront it.⁵

⁴ Delafosse, Maurice. (1910) "L'état actuel de l'Islam dans l'Afrique occidentale française", *Revue du monde musulman*, vol. XI, n°V, p. 53; Quellien, Alain (1910) *La politique musulmane dans l'Afrique occidentale française*, Paris, Émile Larose, p. 133.

⁵ Wat Titley hier beschrijft is natuurlijk niet helemaal nieuw. Zie bijvoorbeeld Toni Morrison: "The function, the very serious function of racism, is distraction. It keeps you from doing your work. It keeps you explaining, over and over again, your reason for being. Somebody says you have no language, so you spend twenty years proving that you do. Somebody says your head isn't shaped properly, so you have scientists working on the fact that it is. Somebody says you have no art, so you dredge that up. Somebody says you have no kingdoms, so you dredge that up. None of that is necessary. There will always be one more thing." – Toni Morrison, "Black Studies Center public dialogue," Portland State University, May 30, 1975. Zie ook Audre Lorde (1995) en Britto Schwartz (2014). Deze en vele andere bijdragen gaan vooral in op de uitputtende vragen aan mensen die het object van bijvoorbeeld van racisme en seksisme zijn, om te bewijzen dat het 'echt' is, dat ze er last van hebben

Net zoals bij andere vormen van racisme levert het benoemen van islamofobie voortdurend kabaal op. Mensen reageren verontwaardigd, trekken de zaak in twijfel, wijzen erop dat het toch logisch is dat mensen bang zijn voor aanslagen? “En we moeten toch kritiek op de islam kunnen uitoefenen”? “Laten we het geen racisme of islamofobie noemen, want dat helpt het debat niet echt vooruit.”⁶

enzovoorts (vgl. Berenstain 2016). Titley's begrip *debatability* gaat daar zijdelings op in en richt zich meer op wat dit betekent voor wie mag spreken en hoe.

⁶ Hoewel we kunnen vaststellen dat islamofobe agressie op straat toeneemt na politiek geweld door moslims in specifieke situaties, staat het verschijnsel islamofobie ook voor een deel los van dat politiek geweld. Immers, zo kunnen ook mensen die geen moslim zijn, het slachtoffer worden van agressie. Berucht is de Amerikaanse casus van Cameron Mohammed. Deze man werd neergeschoten nadat de dader vroeg of hij moslim was. Dat was hij niet en hij ontkende, maar werd toch neergeschoten: “They are all the same.” Orlando, Alex, and Erin Sullivan. 2013. Victim in Pasco hate crime had gun, decided not to use it. Tampa Bay Times. January 4. Via: <http://www.tampabay.com/news/publicsafety/crime/victim-in-pasco-hate-crime-had-gun-decided-not-to-use-it/1268955> (laatst bezocht 29 oktober 2017). Een ander voorbeeld is dat van Guido Menzio, een wetenschapper moest zijn vliegtuig verlaten en werd verdacht van terrorisme nadat iemand had geklaagd over zijn vreemde notities. Dat bleken wiskundige aantekeningen te zijn en hij werd dan ook weer vrijgelaten. Rampell, Catherine, Ivy League economist ethnically profiled, interrogated for doing math on American Airlines flight, Washington Post, May 7, 2016, via https://www.washingtonpost.com/news/rampage/wp/2016/05/07/ivy-league-economist-interrogated-for-doing-math-on-american-airlines-flight/?utm_term=.babf528b94ca. (Laatst bezocht 27 oktober 2017). Deze voorbeelden staan niet op zichzelf: een Britse studie van Irene Zempi en Imran Awan laat dit ook zien: Awan, Imran, Giving a voice to the voiceless: The 'invisible' victims of Islamophobia. Middle East Eye. 20 oktober 2017. Via: <http://www.middleeasteye.net/columns/giving-voice-voiceless-invisible-victims-islamophobia-1501455752>, (laatst bezocht 27 oktober 2017). Het gaat hier om mensen die, voor de daders, ‘op moslims lijken’ of handelingen verrichten die op de een of andere manier met moslims geassocieerd worden. Dergelijke voorvallen zijn eens te meer reden om te spreken over islamofobie als anti-moslim racisme. Niet alleen doet er in deze gevallen er niet veel toe wat islam zou zijn, maar er komt vaak een lichamelijke component bij kijken: wat een moslim is wordt ook mede bepaald door ideeën over uiterlijke kenmerken.

Islamofobie is een onzinnig begrip

Kritiek op moslims is geen 'racialisering' van moslims

ARTIKEL Racisme is altijd fout en moet keihard worden bestreden. Maar wie weerzin tegen de islam of angst voor moslims bestempelt als racisme, probeert een zinnig debat te smoren, betoogt Jonathan van het Reve.

Door: Jonathan van het Reve 13 mei 2016, 19:30

De Volkskrant

In reactie op het toegenomen geweld is het organisatiecollectief een bewustwordingscampagne gestart. Dat het thema hoger op de agenda komt van politie, scholen en bedrijven, is een goede zaak. Ook de burgerij moet weten van het anti-islamitische geweld. Aanzienlijk minder toe te juichen valt het 'speerpunt' in de campagne dat islamofobie als aparte discriminatiegrond moet worden erkend.

De overheid moet zich voluit inzetten voor de vrijheid van godsdienst. Precies evenveel inzet vraagt de vrijheid van meningsuiting, inclusief de vrijheid van godsdienstkritiek. Het een kan niet zonder het ander. Er is geen enkele reden waarom de islam daar de bevoorrechte positie zou krijgen die steeds weer wordt opgeëist. Dat actievoerders daarom vragen onder de noemer bescherming tegen islamofobie, is tot daaraan toe. Dat een eerbiedwaardige instelling als het College voor de Rechten van de Mens zich daarbij aansluit, is ronduit droevig.

Stoppen met islam-kritiek is een historische vergissing

Roderick Veelo - RTL Z

De aanslag met een bestelbusje op de bezoekers van een moskee in Londen, dreigbrieven sturen naar gebedshuizen en ook **Tijs van den Brink** (EO) heeft het gemerkt: vijandschap tegenover moslims bestaat. De term die we ook politici steeds vaker horen gebruiken voor deze vijandschap is islamofobie.

Maar islamofobie is in rap tempo de verzamelterm geworden waar geweld tegen gelovigen en religiekritiek onder één dak bivakkeren. Alsof kritiek op een godsdienst en mensen naar het leven staan van hetzelfde laken een pak is.

De verwarring die de term islamofobie zaait is zo venijnig, dat er al genoeg mensen zijn die beweren dat religiekritiek eigenlijk een vorm van racisme is. Of dat kritiek op de islam door moslims ervaren wordt als geweld en dat om die reden anti-islam en haat tegen moslims hetzelfde is.

De islam krijgt een bevoorrechte positie als islamofobie als aparte discriminatiegrond wordt erkend.

Eens 86% (5964)

Onceens 14% (933)

6897 stemmen

Islamofobie is geen aparte discriminatiegrond
De Volkskrant - Martin Sommer 14 maart 2016

Dat zijn voorbeelden van wat ik bedoel met de betwistbaarheid van islamofobie. Hoe werken deze betwistbaarheid van islamofobie en islamofobie samen en welke consequenties heeft dat voor moslims die zich uitspreken tegen islamofobie en tegen discriminatie? Net als bij andere vormen van racisme, wordt islamofobie niet alleen simpelweg ontkend en genegeerd (zoals mensen als Essed en Wekker overtuigend en meermalen hebben laten zien). Er is ook een overdaad aan aandacht die racisme voortdurend in twijfel trekt, een voortdurende discussie of iets nu wel of niet telt als racisme (denk aan het argument: moslims zijn geen ras, dus is er ook geen sprake van racisme). Het is een manier om het over islamofobie en andere vormen van racisme te hebben, zonder het eigenlijk er echt over te hebben.

Maar wel met effecten en een van die effecten wil ik vandaag in het bijzonder aanstippen. De wijze waarop islamofobie en andere vormen van racisme betwist worden, hebben disciplinerende effecten: het gaat er ook om wie er mag spreken én hoe. En daar zit enige logica in, want als islamofobie of anti-moslim racisme ge-ent is op een hiërarchisch onderscheid tussen Europeanen en moslims, dan is het aan de kaak stellen van racisme en dus het claimen van gelijkheid, per definitie controversieel. De betwistbaarheid van islamofobie, de herrie zeg maar die er wordt gemaakt als mensen, en in het

Islamofobie symposium 23 september 2017

bijzonder moslims zelf, racisme benoemen, dient onder meer om die hiërarchie in stand te houden en keurige neoliberale burgers te scheppen.

Ik wil dit in deze lezing laten zien aan de hand van een meer algemeen voorbeeld van ontkenning uit Essed's boek *Everyday Racism* (1991). Vervolgens ga ik meer specifiek in op het zogeheten vliegend tapijt argument dat werkt als een afleiding van de discussie van racisme en als derde het neutraliteitsargument. En als laatste wil ik een voorbeeld bekijken waarin het benoemen van racisme wel breed geaccepteerd wordt, door het niet te benoemen.

Ontkenning

Figuur 1 Motie Leefbaar Rotterdam 'Islamofobie bestaat niet' (afgewezen)

Essed schreef over het ontkennen van racisme in haar boek *Everyday Racism*, in het bijzonder in het hoofdstuk *The Story of Rosa N.* Rosa zou overgevoelig zijn voor racisme volgens haar collega's op het moment dat ze haar ongenoegen uitsprekt over de wijze waarop haar collega's omgaan met haar en andere zwarte collega's. Die ontkenning is cruciaal voor de werking van racisme, zo laat Essed zien. Immers als er geen sprake is van racisme, dan is Rosa niet alleen overgevoelig, maar ook nog

eens een onruststoker die anderen beschuldigt van racisme en tot de orde geroepen moet worden. Haar gedrag, het benoemen van racisme bij anderen, wordt dan pathologisch en mogelijk zelfs kwaadaardig. Als er geen racisme zou zijn, zou dat de antiracisme strijd delegitimeren. En meer nog, als er geen sprake is van racisme bij het gedrag van haar collega's, maar Rosa beschuldigt wel witte medewerkers van racisme, dan is zij de racist. En vandaag de dag zou daar ongetwijfeld het argument van *identity politics* in stelling worden gebracht.

Het verhaal van Rosa N. lijkt in haar implicaties nogal veel op de reactie van Afshin Ellian in Elsevier, op het Europese onderzoek naar discriminatie van moslims.

Ruim 20 miljoen euro subsidie voor gevoelsonderzoek

Dit type onderzoek creëert een nare maatschappelijke sfeer. De mensenrechtenorganisatie FRA is ooit door de Europese Unie opgericht. Ze krijgt 21,2 miljoen euro subsidie voor het uitvoeren van gevoelsonderzoek, geen harde feiten.

Het spook van discriminatiegevoel moet worden aangepakt. Laten we beginnen met het terugdringen van de criminaliteit onder bepaalde minderheidsgroepen. Het zou ook niet verkeerd zijn als de Marokkaanse Nederlanders opstaan tegen het islamisme. Dit zijn preliminaire stappen die moeten worden gezet, voordat de discriminatie in haar reële vorm kan worden aangepakt.

① Werk aan de winkel voor euro-Marokkanen

Elsevier 22-9-2017, Afshin Ellian: Onderzoek naar gevoelens moslims EU creëert nare sfeer

Niet discriminatie “creëert een nare maatschappelijke sfeer”, maar het benoemen ervan. En natuurlijk, maakt het daarbij uit wie het racisme benoemd. Kijk naar de reacties op Sylvana Simons: de reacties op het benoemen van racisme door Sylvana Simons zijn geen doodzwijgen, maar eerder het doodschreeuwen van dat benoemen. De reacties op Sylvana Simons zijn onvoorstelbaar harder, grover, rabaat racistischer en seksistischer dan ik als witte mannelijke academicus ooit naar mijn hoofd krijg. Al plaats ik 100 aankondigingen voor een islamofobie symposium op social media.

Maar naast ontkenningen dat er sprake zou zijn van islamofobie, leidt het benoemen ervan ook tot nadrukkelijke veroordelingen van de islam (in haar abstracte geheel vaak) en, zeker wanneer het moslimmannen of vrouwen zijn die een en ander benoemen, tot een overdaad aan racistische reacties en varianten op 'ga terug naar je eigen land'. Of de zogeheten *Flying carpet fallacy* doet zijn intrede. Deze term is afkomstig van Jehanzeb Dar die er in een blog op wees dat het publiekelijk benoemen van discriminatie tegen moslims in de VS, vaak leidt tot een situatie waarin een criticus van dat benoemen van discriminatie een magisch tapijt binnenvliegt. Dat brengt het gesprek vervolgens op een stereotype beeld over landen met een moslimmeerderheid waar de situatie veel slechter is. Hij schetst het volgende scenario:

[The Flying Carpet Fallacy – Muslim Reverie](#)

Person A, a Muslim, is speaking with a colleague at her university and says, “Hey, I’m presenting my project next week in the banquet room, you should come!” The colleague, Person B, lights up with excitement, “Awesome! I Love research, what’s your project on?” Person A replies, “It’s on Islamophobia and how it affects the social relationships and identities of Muslim-American emerging adults in post 9/11 America.” Person B’s smile fades. “Oh,” he says. Person A shares a bit of information from her research, but then Person B shifts the focus of the conversation and says something like, “Hey, it’s not as bad as the way Christians are persecuted in Arab countries!”

Before she knows it, Person A finds herself on a flying carpet and sent to some random Muslim-majority country.

In het licht van de kritiek op de term islamofobie, dat het bedoeld zou zijn om het debat over de islam te verstillen, is hier een interessante observatie te maken die veel moslims met wie ik in mijn onderzoek werk, ook aan de orde gesteld hebben. Als het inderdaad de bedoeling is om met de term islamofobie het debat over de islam stil te leggen, dan heeft dat op z'n minst ook een averechts effect: het jaagt het debat met een negatieve van invulling van islam aan. Het idee is dan voortdurend minder islam, minder problemen met moslims. Als moslims minder islamitisch zouden zijn, zouden er minder problemen zijn. Daarmee komen we op het volgende punt in de betwistbaarheid van islamofobie en dat is het neutraliteitsargument. Maar voor ik daarop inga toch nog even terug naar het citaat van Jehanzeb Dar. Hij verwijst namelijk naar Arabische landen en dat lijkt me, ik geef toe ik speculeer hier enigszins, het voorbeeld dat het vaakst voorbij komt in die ‘vliegende tapijt argumenten’ naast enkele

Afrikaanse landen soms en Turkije. Verwijzingen naar Indonesië zien we minder vaak en Suriname nauwelijks. Dit zou erop kunnen wijzen, naast andere aanwijzingen overigens, dat islamofobie anders werkt voor Marokkaanse Nederlanders en Turkse Nederlanders, dan bijvoorbeeld voor Surinaamse, Indonesische en Somalische Nederlanders. Islamofobie staat dan niet los van ideeën over etniciteit en ook niet van huidskleur. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat die andere groepen niet met racisme te maken hebben. Het gaat erom dat de kruising tussen islamofobie en racisme gebaseerd op huidskleur of op een idee van cultuur anders ligt voor sommige groepen moslims. En welke consequenties heeft dat voor moslims die zich uitspreken over islamofobie? Werkt dat dan ook anders voor verschillende groepen en hebben sommigen meer ruimte voor dan anderen?

Het neutraliteitsargument

Het idee dat minder islam minder problemen oplevert, verschuift de last van de discussie over racisme van degene die discrimineert, naar degene die gediscrimineerd wordt. Tegelijkertijd is precies dat type argument ook moeilijk los te zien van ideeën over de seculiere samenleving waarin, op z'n minst, een terughoudende aanwezigheid van religie in het publieke domein belangrijk is. Op zich zouden we kunnen stellen, moslims die racisme benoemen zijn dan, gezien de controversiële lading van racisme, allesbehalve terughoudend in hun optreden. De herrie die gepaard gaat met het benoemen, maakt de uitdaging van het reageren nog groter in het licht van de seculiere mores. Ik kom daar zo meteen nog op terug, maar wil eerst even de aandacht vestigen op een specifiek argument dat te maken heeft met het terugdringen van islam in het publieke domein: het neutraliteitsargument.

Een belangrijke rol in het betwisten van islamofobie is weggelegd voor de term neutraliteit. Die wordt op verschillende manieren ingezet en bij elkaar neigt dit steeds sterker naar een terugdringen van de zichtbare aanwezigheid van religie in het publieke domein, in het bijzonder de islam. Ik noem er twee. Als eerste is er de verbreding van die term. Waar de term voorheen vooral betrekking had op de staat, zijn er nu in Europa diverse pogingen om deze neutraliteit uit te breiden. Bijvoorbeeld naar de openbare ruimten, bijvoorbeeld tijdens de discussie over de boerkini toen opeens ook het strand onder het neutraliteitsbeginsel ging vallen in Frankrijk (later overigens ongedaan gemaakt). Denk ook aan de recente uitspraak van het Europese Hof van Justitie, dat bedrijven de mogelijkheid zou moeten geven een neutraal imago te bewaren en politieke, religieuze en filosofische symbolen te weren: een uitspraak die op zich niet specifiek betrekking heeft op islam maar wel tot stand kwam naar aanleiding van twee zaken waarin de hoofddoek een rol speelde. Met dat laatste komen we op tweede aspect: neutraliteit in taalgebruik.

Het is die norm van neutraliteit die het zo goed als onmogelijk maakt voor de overheid om wetgeving te maken die één specifieke etnische of religieuze groep treft. Maar, paradoxaal genoeg, het is precies

dat idee van neutraal taalgebruik dat de overheid in staat stelt om wetgeving te maken die wel betrekking heeft op specifieke groepen in de samenleving. Zie bijvoorbeeld de volgende tekst uit het regeerakkoord van 2012:

Gezichtsbedekkende kleding wordt verboden in het onderwijs, de zorg, het openbaar vervoer en in overheidsgebouwen. In de openbare ruimte kan de politie ten behoeve van identificatie gelasten de gezichtsbedekkende kleding af te leggen. Wie deze kleding draagt, voldoet niet aan de eisen voor een bijstandsuitkering.

Het gaat hier natuurlijk gewoon om een verbod op gezichtssluiers: een verbod dat alleen moslims, alleen vrouwen en meer precies alleen moslimvrouwen treft. De seculiere neutraliteit veronderstelt dat de overheid geen wetgeving kan maken die expliciet op die groep gericht is, maar het is zo geformuleerd met allerlei neutraal geformuleerde uitzonderingen dat er uiteindelijk maar twee groepen overblijven die in aanmerking komen voor dit verbod: gemaskerde overvallers en moslimvrouwen met een gezichtssluier. Tegelijkertijd wordt een maatregel als deze dan ook bijna immuun voor het benoemen van islamofobie: de tekst is toch neutraal geformuleerd? Wie kan daar nu op tegen zijn? Of willen moslims soms weer een uitzonderingspositie?

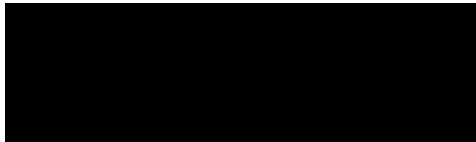
De 'correcte' reactie

Met die laatste vragen zijn we aangekomen op de relatie tussen de betwistbaarheid van islamofobie en de disciplinerende effecten daarvan. Het disciplinerende aspect van de betwistbaarheid van islamofobie is er onder meer op gericht om te bepalen hoe een burger zich acceptabel dient te gedragen en het benoemen van islamofobie en racisme is dan een probleem: het is weggijken, het is beledigend voor degene die 'echte' problemen aan de kaak stelt, enzovoorts. Dat wil niet zeggen dat het nooit lukt om racisme en discriminatie tegen moslims serieus aan de orde te stellen. Het recente FRA onderzoek dat donderdag werd gepubliceerd is daar een voorbeeld van. Eén van de manieren waarop islamofobie wel aan de kaak gesteld kan worden is door een koppeling met het thema van veiligheid. Zie het fragment van Roscam Abbing in De Volkskrant.

1 'Alarmerend' noemt Friso Roscam Abbing, woordvoerder van FRA, de cijfers. 'Het is niet gezegd dat moslims die discriminatie ervaren direct vatbaar zijn voor extremisme, maar het gevaar bestaat wel dat ze ophouden zich onderdeel te voelen van de samenleving.'

Volkskrant 21-9-17: Nederlandse moslim voelt zich vaker gediscrimineerd en minder verbonden met Nederland

Niet de veiligheid van moslims staat dan centraal, of het gegeven dat discriminatie op basis van geloof en etniciteit gewoon sowieso niet ok is, maar nationale veiligheid staat dan voorop, zoals in de

Islamofobie symposium 23 september 2017

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

uitlating van de FRA over het recente Europese onderzoek over discriminatie tegen moslims. Doordat veiligheid zo sterk verbonden is met terrorisme door IS en met radicalisering onder moslims, raakt de strijd tegen islamofobie en tegen anti-moslim discriminatie daarmee vermengt.

Figuur 2 Jagmeet Singh en organisatie belaagd door vrouw in zwart t-shirt

Maar ik wil, voordat ik ga afsluiten, nog even een ander type reactie met u bespreken. Velen van u hebben wellicht het volgende filmpje op social media voorbij zien komen. Het gaat om een Canadese politicus Jagmeet Singh die tijdens een bijeenkomst werd belaagd door een vrouw die vond dat hij sharia ondersteunde en samenspande met de Moslim Broeders.⁷ Behalve dat de video laat zien dat het bij islamofobie niet alleen gaat om wat een individu die moslim is doet of zegt (Singh is immers een sikh),⁸ kon zijn reactie ook rekenen op bijval en applaus. Het was een waardige reactie waarmee de irrationele belager voor schut werd gezet. Dat was de toon van veel reacties. Niet helemaal onbegrijpelijk natuurlijk, maar ook niet helemaal onproblematisch deze reacties op Singh. Want wat is er mis met wel boos worden? Wat is er mis met een minder verzoenlijke en verbindende houding en

⁷ ORIGINAL VIDEO: Is Canada Ready for Jagmeet Singh? <https://youtu.be/j2onmR-oBIY>

⁸ Zie ook noot 6. Sikhs zijn vaker het slachtoffer van islamofobie agressie omdat de daders hen door hun tulband, baard en huidskleur geassocieerd worden met moslims. Basu, Moni. 2016. 15 years after 9/11, Sikhs still victims of anti-Muslim hate crimes. CNN. September 15. Via: <http://www.cnn.com/2016/09/15/us/sikh-hate-crime-victims/> laatst bezocht op 29 oktober 2017.

wat is er mis met de confrontatie zoeken? Wat is er mis met een minder geduldige houding? Komt een dergelijke verbindende houding tegemoet aan gevoelens van onveiligheid in dat publiek?

En, zoals VICE journaliste Tamara Khandaker⁹ vaststelde, het is niet zo dat zijn houding veel uitmaakte voor zijn belager: in haar reactie bevestigde ze alleen wat ze gedaan had en dat ze een reden had om hem te belagen: namelijk dat hij voor de anti-islamofobie motie had gestemd in het parlement en tegen een verbod op de gezichtssluier. Khandaker suggereert ook een fenomeen dat ik regelmatig zie in mijn onderzoek: Singh zou zich, als ervaren politicus, zeer bewust zijn van hoe hij overkomt en dus ook hoe hij zou over komen als hij een meer confronterende reactie had laten zien. Dat zie ik ook onder veel moslims in mijn onderzoek: men is zich zeer bewust van het imago dat moslims hebben in politiek en media en velen doen dan ook aan een *performance of safety*: er zorg voor dragen dat men niet bedreigend overkomt in uiterlijk, kleding, houding en taalgebruik. Het gaat mij er niet om dat een dergelijke reactie per se fout is, dat oordeel is niet aan mij en zou gezien mijn positie als witte academicus ook wel erg makkelijk zijn, maar het gaat er om dat de betwistbaarheid van islamofobie ook disciplinerende effecten heeft over wie welke ruimte heeft om islamofobie te benoemen en hoe.

De betwistbaarheid van islamofobie heeft ook raakvlakken met de thema's die we vanmiddag bespreken. In discussies over islamofobie, wordt het racisme eigenlijk voortdurend gemaskeerd door te spreken over angsten van burgers omtrent veiligheid (maar dan niet de veiligheid in het licht van racistische aanvallen), over de emancipatie van moslimvrouwen (de rest is klaar), over de positie van religie in een christelijk-seculiere samenleving en de verschillende vormen van onderdrukking waar moslims zich schuldig aan zouden aanmaken al dan niet gebaseerd op islam.

De betwistbaarheid van islamofobie is een rationalisering van islamofobie die gestalte krijgt door de confrontatie te zoeken met de benoemers van islamofobie. Het zijn rationalisering die keer op keer herhaald worden. Inmiddels werken ze als een soort scripts die ook door politici worden neergezet als zorgen en woede van de hardwerkende Nederlander, of de gewone Nederlander die vervolgens wordt afgezet tegenover de moslim, de vluchteling, enzovoorts. Dat deze zorgen ook onder moslims leven daar wordt dan aan voorbij gegaan en dit bemoeilijkt niet alleen het benoemen en bestrijden van islamofobie (want dat wordt dan ineens weggelaten), maar ook het aanpakken van problemen zoals homofobie onder moslims want hoe dat te doen zonder islamofobie aan te wakkeren? Daar zitten veel dilemma's en zaken die schuren en wringen en dat is precies waar we in ons onderzoek en ook vandaag naar zoeken.

⁹ Tamara Khandaker, What's the Right Way to Deal With a Racist?, Sep 13 2017, https://www.vice.com/en_nz/article/evpgmw/whats-the-right-way-to-deal-with-a-racist

En bij al deze vier thema's kunnen we voortdurend de vraag stellen: wat betekent dit nu voor de positionering van activisten, beleidsmakers en wetenschappers die zich met deze thema's en de kruising van de verschillende thema's en hiërarchieën bezighouden? Wie heeft welke ruimte en waarom? Als het benoemen van racisme c.q. islamofobie niet alleen leidt tot het wegwuiven ervan en negeren, maar ook tot het voortdurend tegenspreken van racisme met vaak racistische termen, wat betekent dit dan voor de strijd tegen islamofobie?

<De Koning, Martijn (2017) Islamofobie betwisten – De disciplinerende effecten van islamofobie discussies. In: Derrazi, Saida, Martijn de Koning en Abdou Menehbi. *Een kleine islamofobie reader – verslag van het islamofobie symposium 23 september 2017*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam / Collectief tegen Islamofobie en Discriminatie.>

Bibliografie

Berenstain, Nora. (2016) "Epistemic Exploitation," *Ergo*, 3 (22): 569 – 590

Essed, Philomena. (1991) *Understanding everyday racism: an interdisciplinary theory*. Newbury Park: Sage.

Lorde, Audre (1995). Age, Race, Class, and Sex: Women Redefining Difference. In Beverly Guy-Sheftal (Ed.), *Words of Fire: An Anthology of African American Feminist Thought* (284–291). The New Press.

Morrison, Toni (1975) A Humanistic View. In Public Dialogue on the American Dream Theme, Part 2. Panel conducted by the Portland State Black Studies Center, 30 May 1975.

Wekker, Gloria (2016) *White Innocence. Paradoxes of Colonialism and Race*. Durham: Duke University Press.

Figure 3 Voorzitter EMCEMO / CTID Abdou Menehbi

Figure 4 Ineke van der Valk

Universiteit van Amsterdam (gastonderzoeker) & Universiteit Leiden

Moslimdiscriminatie: stand van zaken

Het Monitor Islamofobie Project rapporteert periodiek gegevens over moslimdiscriminatie in Nederland. Het gaat hierbij om klachten die bij de verschillende meldpunten en politie binnen komen aangevuld met resultaten van eigen onderzoek, eigen waarnemingen en berichten uit de pers en de rechtbank gegevens uit onderzoek van derden, ontwikkelingen in politiek en beleid, berichten uit de tegenbeweging ed . Per keer wordt op een deelonderwerp dieper ingegaan. In de verslag periode van de 3e monitor was dat de beeldvorming over moslims/ islam op internet.

In de derde Monitor Moslim Discriminatie die in het voorjaar verscheen signaleerde ik meer meldingen van agressie tegen moskeeën, Dit aantal incidenten in 2016 (72) is sinds incident gegevens door het monitorproject geïnventariseerd worden -vanaf 2005 - niet eerder zo hoog geweest. Verder zagen we een groei van het aantal meldingen van moslimdiscriminatie: een verdubbeling zelfs van de meldingen en aangiften gedaan in 2015 ten opzichte van 2014 bij politie en meldpunten internetdiscriminatie en een groei van 45% bij de antidiscriminatiebureaus. Negatieve beeldvorming en toenemende haatuitingen op internet waren ook prominent aanwezig in de onderzochte periode. Bij de toename speelde een rol dat in de onderzochte periode de komst van grote aantallen vluchtelingen aanleiding was voor veel weerstand en protestacties. Kennelijk vormde dit een trigger voor agressie. Overigens zwakte de gesignaleerde groei in 2016 weer af. Dat kwam naar voren uit het rapport dat ADV's en politie in de zomer naar buiten brachten met de cijfers over 2016.

Er waren ook positieve ontwikkelingen, vooral in de rechtspraak: voor het eerst werd een aanslag op een moskee door een rechter aangemerkt als een daad met terroristisch oogmerk en de daders werden veroordeeld tot een lange gevangenisstraf. Wilders werd veroordeeld voor zijn minder, minder uitlatingen.

Al met al lijken de gegevens er op te wijzen dat moslimdiscriminatie toeneemt. Er is wat aan de hand in het land als het gaat om moslimdiscriminatie en dat bleek ook uit het gisteren verschenen rapport van het EU instituut Fundamental Rights Agency over discriminatie van moslims, een deelstudie van een breder rapport dat in december verschijnt. Er staan een hoop gegevens in over de mate waarin moslims in 15 Europese landen zich gediscrimineerd voelen. Ik licht er een paar uit en ga vooral in op

Nederland waar Turken en Marokkanen tot de onderzoeksgroep behoren. Vergeleken met 2008 voelt een hoger percentage zich gediscrimineerd op grond van religie (andere gronden zijn etnisch herkomst en kleur), namelijk 17% (was 10 in 2008). De 2e generatie rapporteert meer discriminatie-ervaringen dan de 1e. Als het om de grond religie gaat rapporteren vrouwen meer ervaringen dan mannen, bij de grond etniciteit ligt het omgekeerd. Vooral bewoners van Noord-Afrikaanse afkomst rapporteren hoge percentages. Bijna de helft van hen werd naar eigen ervaring gediscrimineerd. Opmerkelijk is dat bij veel uitlatingen en praktijken verwezen wordt naar achternaam, kleding, uiterlijk en huidskleur. Dit laat zien hoezeer deze vorm van discriminatie deel uitmaakt van een algemener verschijnsel dat racisme heet. En ook dat het vaak gaat om een verstrengeling van gronden: religie, etniciteit waarbij voor vrouwen dan ook weer gender er doorheen speelt.

Opmerkelijk zijn de gegevens over de Nederlandse situatie.

Nederland laat een hoge score zien van discriminatie ervaringen, vooral onder Noordafrikanen/ voor Turken liggen de percentages steeds (behoorlijk) wat lager. In Nederland noemt 30% de grond religie (17% gemiddeld). Bedreiging en belediging komt meer dan gemiddeld voor (27 gemiddeld, 37 voor NL Turken en 40 voor NL Marokkanen). Ook w.b. etnisch profileren door de politie scoort Nederland meer dan gemiddeld: gemiddeld 9, NL Turken 12 en NL Marokkanen 21. De effecten van discriminatie op het vertrouwen in het rechtssysteem, de politie en de politiek werden mede in het onderzoek betrokken. Nederland scoort maar liefst het allerlaagst als het gaat om vertrouwen in de politie: gemiddeld geven de geïnterviewden een 6,6 (op een schaal van 1-10) aan de politie terwijl dat in Nederland voor Marokkanen 4,9 is en voor Turken 5,1.

Maar Nederland staat nog vaker bovenaan, ook waar dit positief kan worden gedeut, zoals bij het percentage gediscrimineerde moslims dat een klacht indient. Gemiddeld is dat 12% (15 voor vrouwen en 10 voor mannen) terwijl dat voor Nederland 25 is volgens dit onderzoek, een opmerkelijke uitkomst ook gegeven de percentages die uit Nederlands onderzoek op dit gebied naar voren komen en die veel lager zijn. Overigens melden maar weinig mensen bij een ADV, veel vaker bij de werkgever of de politie. Een derde deel van de geïnterviewden weet zelfs niet dat ze een wettelijk recht hebben om niet te worden gediscrimineerd. Nederland scoort ook hoog wat betreft discriminatiebewustzijn. Net iets meer dan het gemiddelde weten NL moslims af van het bestaan van antidiscriminatie voorzieningen (30 versus 26 gemiddeld).

Wat verklaart nu deze hoge scores voor Nederland?

Het rapport laat zich er niet over uit maar ik wil hier een paar punten noemen. Een belangrijke oorzaak lijkt mij het negatieve openbare opinie klimaat rond moslims/islam waarin politiek en media een

belangrijke, want vormende, rol spelen. Deze belangrijke rol bleek ook nog onlangs uit een onderzoek naar triggerfactoren voor moslimdiscriminatie (Verwey Jonker Instituut) onder jongeren. In Nederland is sinds lang, vaak uit nobele doelen, een groepenbenadering gangbaar maar hier kan zich wel eens een onbedoeld effect voordoen, gegeven hoe vooroordelen en racisme werken. Een basis mechanisme dat bij racisme een rol speelt is de vertaling van individuen naar groepen, de generalisatie, die zich niet voordoet bij de meerderheidsgroep maar wel bij de minderheidsgroep. Een bijkomende factor kan zijn dat Noord Afrikanen in het onderzoek als geheel hoger scoorden, en de 2e generatie hoger dan de eerste. Aan het onderzoek in Nederland deden veel Marokkanen mee en mogelijk relatief veel tweede generatiemigranten. Daarnaast kan een groot discriminatiebewustzijn mede leiden tot hogere scores. Het probleem wordt dan eerder erkend. We zagen al dat Nederland relatief hoog scoorde met betrekking tot discriminatiebewustzijn.

Media en politiek spelen een cruciale rol. Bij de media gaat het zowel om oude als nieuwe media en in dat kader is ook mijn onderzoek naar internetuitingen op de weblogs GeenStijl en Powned van belang. Om een indruk te geven van de omvang van de data die bij dit onderzoek zijn betrokken: bijna 85.000 artikelen waarvan bijna 18.000 over moslims/ islam en ruim 8 miljoen comments waarvan ruim 260.000 over moslims/ islam. Deze data werden kwantitatief geanalyseerd met behulp van een speciaal computer programma waarna een kwalitatieve analyse volgde.

Belangrijke onderzoeksvragen waren in welke thematische kaders er over moslims/ islam wordt gesproken en vanuit welke frames of interpretatiekaders. De top van overkoepelende topics die bij beide blogs de meeste continuïteit laten zien gaan over de thema's: - Islam als een religie, - vluchtelingen en hun opvang - gender en sekseverhoudingen, - antizwart racisme, - problemen rond integratie, vooral van Marokkanen, - de crisis in het Midden-Oosten - PVV en de Nederlandse politiek, - islamkritiek en in relatie daarmee de vrijheid van meningsuiting. Deze topics werden in het onderzoek meer in detail inhoudelijk bestudeerd.

Frames

Moslims/ islam worden op beide weblogs vaak geframed als een culturele of politieke dreiging, onder meer via de woorden die in het discours over dit onderwerp veel gebruikt. De culturele dreiging die van moslims uitgaat wordt wel vertolkt door te verwijzen naar 'onze normen en waarden' waarbij in het fatsoenlijke discours de vrijheid van meningsuiting en de principes van de rechtsstaat bijzonder worden benadrukt. Dat gebeurt ook op beide weblogs. In meer recht-voor zijn-raap uitingen worden in dit verband wel woorden als 'achterlijk', 'middeleeuwen' en 'woestijn' gebruikt waaruit deze ervaring van culturele dreiging spreekt. Deze concepten brengen mede tot uitdrukking dat 'wij' in alles het tegenovergestelde zijn van 'zij'. Wij zijn immers van deze tijd, allemaal gelijk, vrijheidslievend en vol

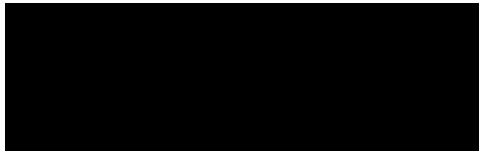

ontwikkelingspotentieel. De ervaren culturele dreiging wordt afgeweerd door de achterlijkheid en dus de inferioriteit van de moslim te benadrukken en daarmee impliciet of expliciet de eigen superioriteit. Ook de grote aandacht voor gender/seksualiteit moet in dit kader worden gezien. De fascinatie voor het lichaam van vooral de moslimvrouw is groot maar ook aan het uiterlijk van de man wordt veel gerefereerd. Kleding, haardracht en andere uiterlijke kenmerken van moslim mannen en vrouwen worden door reaguurders geaccentueerd als symbolen van de vermeende afwijzing door moslims van de Nederlandse samenleving, haar gewoonten, culturele tradities, normen en waarden. Scherpe kritiek op, verwerping en bespottung van deze uiterlijke kenmerken zijn er op gericht acceptatie door moslims van de Nederlandse levenswijze in al haar aspecten af te dwingen. Zij spelen een rol bij de disciplineren van moslims. Verwijzingen naar het lichaam en de kleding functioneren als markeerpunten in een proces van racialisering dat moslims apart zet van de rest van de samenleving, hun herkenbaarheid vergroot en de samenleving aldus potentieel voorbereid op verdergaande discriminatie van de afgezonderde groep.

Naast de culturele dreiging die moslims in de islamofobe perceptie vertegenwoordigen worden zij ook wel gezien als een politieke dreiging. De islam wordt daarbij beschouwd als de politieke ideologie van een totalitair systeem dat zich voordoeft als een religie. Het wordt op één lijn gesteld met het fascisme en zou er net als deze op uit zijn om de wereld te overheersen. Een veel voorkomende notie die in dit verband wordt gebezigd is de metafoor van de 'vijfde colonne'. Hiermee wordt bedoeld op de moslimmigranten die in West-Europa verblijven en die van binnenuit de westerse samenleving zouden proberen te ondermijnen. Bij het frame van politieke dreiging speelt de vrouw de rol van baringsmachine.

Een andere interpretatiekader is het frame van de moslims en islam als object van haat. Ondanks het moderatiebeleid komen aan haatuitingen gekoppelde oproepen tot geweld voor. Een hele serie gebruikte items lijkt vooral te worden ingezet met het doel in diskrediet te brengen, te kleineren, vernederen, beledigen en choqueren. Dit geldt bijvoorbeeld voor het gebruik van verschillende diermetaforen – aap, geit, hond, pinguin, ezel - om moslims mee aan te duiden. Ze illustreren hoe racisme werkt om mensen te dehumaniseren.

Veel gebruikte begrippen, vooral neologismen en samengestelde woorden, stammen direct uit het discours van Geert Wilders. Na introductie van verschillende termen en slogans door Wilders is op de weblogs een verhoogd gebruik ervan te zien. Dit geldt bijvoorbeeld voor kopvod, crimineel en 'minder, minder'. Wilders zet niet alleen de toon maar ook vaak de inhoud van het anti-moslimvertoog door het aanreiken van nieuwe woorden en spottermen. Hem volgen in zijn taalgebruik is één van de manieren waarop reaguurders hun steun voor Wilders en zijn PVV uiten. Terwijl de politieke partijen

Islamofobie symposium 23 september 2017

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

en vooral de sociaal democratie en D66 mikpunt zijn van kritiek en spot oogsten Wilders en zijn PVV veel lof. Ook de anti-islambeweging Pegida wordt op kleine schaal welwillend bejegend.

Extreemrechts en neonazistische groeperingen daarentegen kunnen op weinig sympathie rekenen op de beide weblogs. Dat blijkt wel uit de term kaalkoppies die veel wordt gebruikt om de sympathisanten van deze groeperingen mee aan te duiden.

Moslims zijn het object van discussie in online uitwisseling tussen leden van de 'wij'-groep van Nederlandse Nederlanders. Zelden is er sprake van dialoog. De moslim als subject in vormen van dialoog of tegenspraak is op een enkele uitzondering na afwezig. De overheid en de politieke en media elites worden verantwoordelijk gehouden voor de voorkeursbehandeling die moslims in de ogen van posters ten deel valt ten koste van de gediscrimineerde wij-groep, die in hun visie met recht slachtoffer kan worden genoemd.

Moslims worden nagenoeg nooit verbeeld in positief stereotiepe termen als primair exotisch zoals in het verleden in het koloniale discours wel het geval is geweest. Dit wordt vooral duidelijk uit de manier waarop gender wordt benaderd. Bestond er in het historisch koloniale oriëntalisme vooral een fascinatie voor het onbedekte lichaam en de seksuele aantrekkingskracht van de oriëntaalse vrouw, in de huidige postkoloniale beeldvorming lijkt men gebiologeerd door het bedekte aseksuele lichaam van islamitische vrouwen, terwijl mannen de eigenschap wordt toegedicht seksuele gevoelens niet te kunnen beheersen.

Moslims worden veelal gezien als homogene groep wier gedragingen, attitudes en meningen geheel en al worden bepaald door het feit dat zij moslim zijn. Hun identiteit als moslim bepaalt hoe zij denken en handelen en niet een mix van identiteitskenmerken waarvan religieuze affiliatie er mogelijk één is en die verder bestaat uit kenmerken die te maken hebben met leeftijd, geslacht, sociaaleconomische kenmerken als beroep en opleiding, etnisch-culturele herkomst en individuele persoonlijkheidskenmerken, zoals voor de 'wij'-groep als vanzelfsprekend wordt beschouwd.

Zelfdefinitie en het articuleren van eigen motieven, meningen en attitudes worden moslims ontzegd waar deze in een directe lijn worden verklaard vanuit religieuze leerstellingen, vanuit 'koranvastheid'. Dat denken en gedrag van moslims direct kan worden afgeleid uit de leerstellingen van de religie wordt gezien als een wetmatig gegeven.

De verschillende dimensies van processen van stigmatisering komen herkenbaar naar voren. Moslims, vooral vluchtelingen, worden verbeeld als profiteurs die economisch niet bijdragen aan de samenleving. Zij worden weergegeven als onbetrouwbaar. Zij zouden onze waarden niet delen en niet bijdragen aan het welzijn van de samenleving als geheel. Het onderzoek laat zien hoe visuele en tekstuele markeerpunten of symbolen een rol spelen in dit proces van stigmatisering en racialisering.

Het geheel ademt een sfeer van groepspolarisatie waarin het mechanisme van positieve zelf – en negatieve ander presentatie een belangrijke rol speelt.

Het maatschappelijk debat waarin moslims/islam steeds prominenter zijn gaan figureren als discussieonderwerp voor niet-moslims wordt sinds een aantal jaren steeds meer gekenmerkt door verruwing en opschuivende normen en waarden. Opmerkelijk is hoe er geleidelijk gewenning plaats vindt. Wie schrikt er nog van opmerkingen die discriminerend en beledigend zijn ten aanzien van moslims, migranten en vluchtelingen, van voorstellen om hun rechten te beperken, ja zelfs hen te deporteren? Uitingen die op een bepaald moment verontwaardiging wekken worden enkele jaren later normaal gevonden of oogsten slechts marginale kritiek. Toch wekt het verbazing dat dit beledigende en discriminerende taalgebruik en de hate speech van digitale knokploegen jaren lang bijna onopgemerkt kon doorgaan. Het aantal van circa 4000 klachten die internetmeldpunten ontvingen in de periode 2003-2015 is schamel te noemen als we het afzetten tegen het aantal verwijderde uitingen en de vele beledigende en discriminerende opmerkingen die nog steeds online staan. Het was voor mij dan ook opmerkelijk dat dit onderzoek op geen enkele manier een rol speelde bij de actie die vrouwelijke journalisten met succes voerden tegen GeenStijl vanwege de haatdragende en seksistische benadering van vrouwen - en vooral ook niet bij de berichten in de media naar aanleiding van die actie - terwijl de manier waarop moslimvrouwen op GeenStijl worden benaderd toch een belangrijk onderdeel was van het onderzoek.

Wat moet er gebeuren mede in het licht van de uitkomsten van het FRA onderzoek?

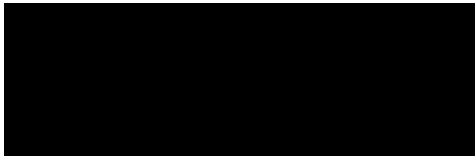
Maatschappijbreed lijkt het mij belangrijk mensen vooral te benaderen als individuen en niet primair als lid van een groep, te focussen op overeenkomsten in plaats van op verschillen

Minstens zo belangrijk is dat er een eind komt aan negatieve stereotiepe berichtgeving in media en politiek.

Het FRA rapport laat zien dat er nog veel te winnen is door bij moslims meer kennis en inzicht te brengen over rechten, wetgeving, bestaan van ADV's en meldingsmogelijkheden. De meldingsbereidheid moet verder omhoog.

Daarnaast moeten politiek en beleid veel meer focussen op daders: opsporing en vervolging gebeurt nog steeds te weinig.

ADV's moeten versterkt worden. Het is hoog tijd dat zij niet alleen een passieve rol vervullen (registreren van meldingen) zoals tot nu toe maar veel meer ook proactief en educatief.

Islamofobie symposium 23 september 2017

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Maatschappij breed zijn nodig: verhoging van bewustzijn, kennis en inzicht, educatie en training, in alle sectoren van de samenleving en zeker bij politie en andere overheidsinstellingen, onderwijs en werkgevers. Achterstallig onderhoud op het gebied van discriminatiebewustzijn moet worden weggewerkt!

<Van der Valk, Ineke (2017) Moslimdiscriminatie: stand van zaken. Lezing bij het Islamofobie symposium 23 september 2017. In: Derrazi, Saida, Martijn de Koning en Abdou Menehbi. *Een kleine islamofobie reader – verslag van het islamofobie symposium 23 september 2017*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam / Collectief tegen Islamofobie en Discriminatie.>

Thema 1 Veiligheid

Met oproepen op social media om moskeeën in brand te steken en de aanval met een molotovcocktail op een moskee in Enschede waar kinderen aanwezig waren (en waarvoor de daders bestraft voor brandstichting met een terroristisch oogmerk), diverse moorden op individuele moslims die vervolgd zijn als hatecrime (in onder meer Engeland), en de golf van geweld tegen vluchtelingen en opvangcentra in Europa, is het thema van veiligheid erg belangrijk geworden. Het gaat dan om veiligheid voor moslims en hun organisaties en gebouwen. Maar moslims zijn natuurlijk niet alleen het object van haat van racistische individuen en organisaties; zij kunnen net als alle andere burgers ook het slachtoffer worden van gewelddadige aanvallen door IS en soortgelijke organisaties. Hoe verhouden deze verschillende aspecten van veiligheid zich tot elkaar? Hoe worden radicalisering van moslims en het fenomeen islamofobie in debat en beleid aan elkaar gekoppeld en wat zegt dat over islamofobie en de aanpak ervan?

Tijdens dit panelgesprek stond het thema veiligheid centraal, onder leiding van Yassin Elforkani, namen de panelleden stelling en discussieerde het publiek mee. Onderdeel van het panel waren Habib El Kaddouri van het Samenwerkingsverband van Marokkaanse Nederlanders (SMN), Doutje Lettinga van Amnesty International en Martijn de Koning, antropoloog. Habib El Kaddouri stelde dat de overheid en politiek zich te weinig realiseert wat geweld jegens moslims en moskeeën met de moslingemeenschap in Nederland doet, en dat zij de toename van dit geweld bagatelliseert. De stelling vond veel bijval in het publiek, met als voorbeelden dat islamofobie anders wordt beoordeeld dan antisemitisme en dat jongeren zich steeds minder thuis voelen in Nederland door de groeiende polarisatie. De Koning stelde vervolgens dat het aankaarten van racisme, vooral door moslims, een veiligheidsrisico met zich meebrengt: het levert per definitie sterke tegenreacties op. In discussies over veiligheid gaat het volgens hem voornamelijk over de nationale veiligheid en niet zozeer de veiligheid van een bepaalde groep, in dit geval moslims die gestigmatiseerd wordt. In het kader van de nationale veiligheid worden veel nieuwe wetten aangenomen om terrorisme te bestrijden en worden vrijheden ingeperkt van moslims die als mogelijk gevaarlijk zijn gekenmerkt, stelt Doutje Lettinga. Amnesty wil zich hier tegen uitspreken maar stelt dat het moeilijk is om de betrokken groepen zich te laten uitspreken. In het publiek eechoot het wantrouwen dat veel moslims in Nederland zouden hebben jegens de politie. Iemand van de Nationale Politie die ook aanwezig is in het publiek, maar op spreekt op persoonlijke titel, erkent dit probleem en hoopt dat beleidsveranderingen ervoor zullen zorgen dat de meldingsbereidheid van bijvoorbeeld discriminatie zal toenemen onder deze groep. Tenslotte werd de (beleidsmatige) relatie tussen islamofobie en radicalisering besproken met het idee dat de aanpak

van islamofobie radicalisering kan tegengaan. Enerzijds wordt genoemd dat het een strategische aanpak is aangezien islamofobie uitsluiting creëert en daarmee één van de factoren kan zijn die iemand vatbaarder maakt voor radicalisering. Anderzijds wordt gesteld dat dit een pragmatische aanpak is en zelfs onmenselijk omdat het vooral ten behoeve van de nationale veiligheid zou gaan en niet zozeer omdat islamofobie op zichzelf erg genoeg zou zijn om aan te pakken. Beleid zou meer inclusief moeten zijn en het is van groot belang om onze rechtstaat te waarborgen concludeert het panel.

Thema 2 Vrouwen

Uit vrijwel alle wetenschappelijke onderzoeken, rapporten van activisten (en combinaties daarvan) blijkt dat vooral vrouwen het slachtoffer zijn van anti-moslim geweld gepleegd door mannen.

Islamofobie blijkt in grote mate ook een kwestie te zijn van afkeer van en geweld tegen vrouwen, in het bijzonder vrouwen die zichtbaar moslim zijn. In beleid en debat zien we daarbij een bijzondere stereotypering als het gaat om de positie van moslimvrouwen: enerzijds zouden zij het slachtoffer zijn van moslimmannen die hen zouden onderdrukken en anderzijds worden zij vaak gepresenteerd als hippe, vrije types die zich juist hebben losgemaakt van allerlei tradities en mannen die hen zouden beknotten in hun vrijheid. Wat betekent deze specifieke focus op vrouwen voor de aanpak van islamofobie in beleid en door activisten?

Onder leiding van Saida Derrazi vond het panelgesprek over vrouwen plaats. Onderdeel van het panel waren Naima Ajouaou (coach en adviseur), Natasja Moritz (Sociale Zaken), Frederique Janss (voorzitter van de Nationale Vereniging tegen Discriminatie) en Ibtissam Abaâziz (Meld Islamofobie). Vanuit de verschillende expertises van de panelleden en de onderzoeken/ rapporten die zij aanbragen blijkt dat vooral vrouwen het slachtoffer zijn van geweld tegen moslims gepleegd door (witte) mannen. Het betreft hier verbaal en fysiek geweld tegen vrouwen. Niet alleen is dit in Nederland waarneembaar maar ook in andere landen in Europa. Islamofobie blijkt ook grotendeels een kwestie van afkeer en geweld tegen vrouwen die zichtbaar moslim zijn. Het spanningsveld wat hier ontstaat is opmerkelijk aangezien moslimvrouwen enerzijds als slachtoffer worden gezien omdat zij onderdrukt zouden worden en zij misschien nog te redden is, maar anderzijds roept zij dus agressie op. De vrouw die een niqab draagt is hier een goed voorbeeld van, het ultieme slachtoffer die tegelijkertijd agressie oproept. Mogelijke oorzaak voor dit geweld tegen vrouwen is volgens Ibtissam Abaâziz vooral te wijten aan de “ontmenselijking” van moslims, waarbij de vrouw de vijand zou belichamen. Vanuit het publiek worden verschillende voorbeelden genoemd van vrouwen die zich steeds meer terugtrekken uit de samenleving uit angst om te worden lastiggevallen op straat.

Een ander belangrijk punt dat besproken werd, is de discriminatie die moslimvrouwen op de arbeidsmarkt ervaren. Ondanks het stijgende opleidingsniveau onder moslimvrouwen is deze trend

(nog) niet vertaald naar de arbeidsmarkt. Belangrijke en concluderende vraag tijdens dit panelgesprek was; wat betekent deze specifieke focus op vrouwen voor de aanpak van islamofobie? De panelleden hadden enkele concrete aanbevelingen. Kennismaking en voorlichting is belangrijk, bijvoorbeeld op scholen. Het is belangrijk dat vrouwen zelf een podium claimen, momenteel ontbreekt het nu nog aan een podium voor vrouwen ook omdat zij niet serieus worden genomen. Fora zouden hier een belangrijke rol in kunnen vervullen, een plek waar vrouwen samenkomen om hun stem te laten horen. Tenslotte werd genoemd dat scholen bedrijven moeten uitsluiten die discrimineren.

Thema 3 Geloof in/en de seculiere samenleving

Veel opiniemakers en politici benadrukken vaak dat Europa seculier is of dat Nederland een seculiere samenleving is. Maar wat bedoelt men daarmee? Welke plaats neemt religie daarbij in en in het bijzonder de islam? Of nu gaat om een hoofddoek in combinatie met het politie-uniform, het vieren van kerst op school, gemeentelijke iftars tijdens de vastenmaand Ramadan, het idee van een seculiere samenleving krijgt de laatste jaren vooral vorm door discussies over de islam waarbij een zekere herwaardering van het christendom plaatsvindt: deels als cultureel erfgoed en deels als een identiteitsvraagstuk. Hoe verhouden dergelijke debatten zich tot islamofobie en tot de zo vaak beleden noodzaak voor islamkritiek? Hoe verhouden secularisme en racisme zich tot elkaar?

Onder leiding van Martijn de Koning vond het panelgesprek over geloof in/ en de seculiere samenleving plaats. Onderdeel van het panel waren Abdou Menebhi (CTID, EMCEMO), Fenna ten Berge (MPV-NL: Muslims for Progressive Values Nederland) en Azzedine Karrat (imam Essalam moskee Rotterdam). De Koning stelt dat je enerzijds zou kunnen zeggen dat de seculiere samenleving godsdienstvrijheid, vrijheid van meningsuiting en vrijheid van organisatie biedt en het daarmee voor iedereen mogelijk maakt om zijn geloof te beleven en te praktiseren of dit juist niet te doen. Maar wat zijn de grenzen van deze seculiere samenleving? De discussie heeft zich de laatste jaren met name toegespitst op de islam. Is het secularisme nog wel zo'n goede garantie voor onder andere godsdienstvrijheid? Karrat laat zich in dit kader uit over de rol van de imam met betrekking tot radicalisering. Wat hem betreft zou de imam een grotere rol hierin mogen vervullen, probleem is echter dat de rol van de imam vaak niet in context geplaatst wordt en dat niet gekeken wordt naar de uitdagingen waar de imam mee kampt. Bovendien is er ook sprake van wantrouwen vanuit de overheid jegens imams, dit zou onder andere komen door labels als "haatimams". Ten Berge pleit voor een grotere rol van de islam in de samenleving omdat deze bijvoorbeeld ook emancipatie en maatschappelijke deelname kan bevorderen, maar in de huidige seculiere samenleving is hier maar een kleine rol voor weggelegd. Op de vraag of de zichtbare rol van religie zou moeten worden teruggedrongen en hiermee islamofobie mogelijk afneemt, antwoordt Menebhi dat iemand altijd

Marokkaan, Turk of vluchteling blijft en dat angst en afkeer voor de Ander hiermee niet zal verdwijnen. Ook Fenna sluit zich hierbij aan en verwacht dat het terugdringen van de zichtbare rol er juist meer voor zou zorgen dat de islam als mystieker en enger wordt gezien en meer vooroordelen teweeg brengt. Bovendien lopen degene die zich hier niet aan zouden conformeren des te meer risico uitgesloten en gemarginaliseerd te worden. De vraagstelling impliceert tevens dat het probleem bij moslims zou liggen volgens het publiek. Geconcludeerd wordt dat vrijheden te danken zijn aan de seculiere samenleving maar dat we moeten waken dat we hierin niet bepaalde groepen uitsluiten.

Thema 4 Intersectionaliteit

Moslims hebben niet alleen te maken met islamofobie. Ook zaken als anti-zwart racisme, seksisme en homofobie kunnen zich, op verschillende manieren, tegen moslims keren. Soms vanuit de verschillende moslimgemeenschappen en soms vanuit groepen uit de rest van de samenleving. Hoe verhouden ideeën over ‘ras’, gender en religie zich tot elkaar? Wat betekent dit voor de aanpak van islamofobie? Welke posities nemen zwarte moslims hier in? We zien dat in beleid er vaak wordt aangedrongen op een koppeling tussen het bestrijden van anti-semitisme en van islamofobie: soms in de vorm van praktische samenwerking, soms met het idee dat moslims in eigen kring anti-semitisme moeten bestrijden. En het kan natuurlijk ook gaan om thema’s als discriminatie door moslims waarbij de aandacht in het publieke debat vooral uitgaat naar homofobie binnen AZC’s. Wat betekent dit alles voor moslims die homo zijn? Liggen hier mogelijkheden tot onderlinge solidariteit in activisme of is dat juist onverstandig?

Onder leiding van Naima Ajouaau vond het panelgesprek over intersectionaliteit plaats. Onderdeel van het panel waren Dino Suhonic (Stichting Maruf), Nawal Mustafa (juriste), Chihiro Geuzebroek (Activist Code Red), Saida Derrazi (CTID, Emcemo) en Matthea Westerduin (Promovendus VU). Vanuit de verschillende ervaringen van de panelleden bleek de gelaagdheid van discriminatie waar zij elk op een andere manier mee te maken hebben. Zo liet bijvoorbeeld Suhonic zien dat hij niet alleen te maken heeft met islamofobie maar ook met homofobie, soms vanuit de hoek van conservatieve moslimgemeenschappen, soms vanuit groepen uit de rest van de samenleving. Ook Westerduin deelt haar ervaringen over hoe zij als “witte” wetenschapper bejegend wordt in vergelijking met andere onderzoekers die bijvoorbeeld “zwart” zijn en/ of moslim. De onderdrukking en discriminatie waar de verschillende panelleden mee te maken hebben maakt de vraag plausibel of hier mogelijkheden liggen tot onderlinge solidariteit in activisme. Hier lopen de meningen enigszins uiteen. Ondanks dat de alliantie tussen de joodse gemeenschap en de moslimgemeenschap en hun lobby tegen een verbod op ritueel slachten succesvol is gebleken zijn er hier ook kritische geluiden te horen. Zo laat Suhonic weten dat hij niet bereid is om in de strijd tegen islamofobie samen te werken met homofobe

organisaties. Andere panelleden opperen bang te zijn verloren te gaan in de massa, of vragen zich af of zij hun eigen strijd aan de kant moeten schuiven voor het grotere geheel, daarnaast kunnen de agenda's van de verschillende groepen (te) ver uiteen liggen. Islamofobie kan dus verschillende groepen verbinden maar tegelijkertijd zijn er wrijvingen en beperkingen.

Slotpanel

Onder leiding van Naima Ajouaau gaven de panelleden, Dino Suhonic, Martijn de Koning, Fenna ten Berge en Saida Derrazi een korte samenvatting van de belangrijkste punten besproken tijdens de panelgesprekken. Belangrijke vraag die tijdens dit slotpanel werd gesteld is de vraag hoe we de strijd kunnen aangaan tegen islamofobie. Ondanks dat islamofobie tegenwoordig wel op de beleidsagenda staat, staat deze er nog niet heel duidelijk. De taak ligt er dus om deze duidelijker op de agenda te krijgen. Momenteel staan de burgerrechten van moslims in Nederland onder druk, dit laat niet alleen onderzoek van Amnesty International zien maar bijvoorbeeld ook wetten omtrent het intrekken van de nationaliteit van Syriëgangers met een dubbele nationaliteit of het verbod op de gezichtssluier. Er wordt met twee maten gemeten en dit moet aan de kaak gesteld worden. Ook bijvoorbeeld Salafi moslims moeten hun stem hebben en niet alleen moslims die wij “goed” vinden. Het is dus van groot belang dat de rechtstaat verdedigd wordt en dat verschillende groepen in de samenleving gelijk behandeld worden. Er ligt hier een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor wetenschappers, moslims en andere groepen in de samenleving.

Interview De Nieuwe Maan

Voorafgaand aan het symposium hebben imam Azzedine Karrat van de Essalam moskee in Rotterdam en Martijn de Koning van de Universiteit van Amsterdam gesproken met het programma De Nieuwe Maan. U kunt dit terugkijken via: <http://religionresearch.org/act/2017/09/24/interview-azzedine-karrat-en-martijn-de-koning-over-islamofobie-bij-de-nieuwe-maan/>

‘Islamofobie bedreigt mijn Nederlandse identiteit’ – Een verslag van ‘Doe Normaal’

Op maandag 10 april jl. vond aan de Universiteit van Amsterdam een bijeenkomst plaats over de normalisering van islamofobie. De bijeenkomst was georganiseerd door het [Collectief tegen Islamofobie en Discriminatie \(CTID\)](#) en het door NWO gefinancierde onderzoeksprogramma [Forces that bind and/or divide](#) van de afdeling Antropologie van de Universiteit van Amsterdam. Eén van de thema's waar we in het onderzoeksprogramma specifiek naar kijken is het thema islamofobie dat we opvatten als een vorm van racisme, anti-moslim racisme. En wij kijken dan meer in het bijzonder naar hoe organisaties van moslims en specifieke netwerken met die kwestie omgaan.

Deze bijeenkomst was het resultaat van een gesprek tussen Abdou Menehbi van het CTID en Martijn de Koning over hoe te reageren op die normalisering van islamofobie. Denk aan Ruttes uitspraken over Doe Normaal, het debat in De Balie waarin besproken werd hoe het aantal moslims te verminderen, de *Muslimban* van Trump, enzovoorts. Maar denk ook aan stellingen als ‘De islam is een bedreiging voor de Nederlandse identiteit’ of ‘Nederland moet de grenzen sluiten voor islamitische migranten’. Die zijn geen onderdeel van een of ander radicaal-rechts vertoog, maar simpelweg stellingen in het RTL-verkiezingsdebat en op de Stemwijzer. Waarbij overigens in dat verkiezingsdebat alle deelnemers die stelling afwezen, maar waarbij enkelen die afwijzing ook weer nuanceerden. Onder leiding van Fenna Ulichki zullen achtereenvolgens Abdou Menehbi, Ineke van der Valk en Ibtissam Abaâziz hun licht laten schijnen op het thema normalisering van islamofobie. In totaal waren er ongeveer 45 aanwezigen.

Normalisering

De aanzet wordt gegeven door Martijn de Koning die de bijeenkomst opent met wat kanttekeningen bij het thema. Als het gaat om die normalisering lijkt het in het spraakgebruik meestal te gaan om enkele opvallende kenmerken van het politieke debat over islam en moslims:

1. Het gegeven dat wat voorheen wellicht als radicale uitspraken werden beschouwd, zoals het idee dat het aantal moslims moet verminderen, niet meer extreem zou zijn (als in iets dat besproken wordt in de extreme maar marginale kringen), maar een regulier onderdeel is geworden van dat debat.
2. Het idee dat vrijwel alle politieke partijen islam, in zijn geheel en in abstracte vorm, problematiseren en van daaruit ook maatregelen voorstellen die moslims raken.

3. En wellicht ook, dat geweld tegen moslims en instellingen van moslims als minder maatschappij-ontwrichtend wordt beschouwd dan geweld door moslims. Een suggestie die wordt gedaan in een recent onderzoeksrapport van Bert Klandermans en anderen over de interactie tussen zogeheten anti-islam groepen en radicale moslims. Maar ook het feit dat de aanslag op de moskee in Enschede waarbij de daders zijn veroordeeld voor brandstichting met een terroristisch oogmerk, niet wordt genoemd in het recente jaarverslag van de AIVD zou daar wellicht op kunnen wijzen.
4. De pleidooien om meer empathie te hebben, meer aandacht voor de stem van de boze burger, die meestal wit is, alsof die de laatste 20-30 jaar nooit aan het woord gekomen is. Deze pleidooien leiden er toe dat we een vorm van identity politics valideren die gebaseerd is op de vooronderstellingen dat de identity politics van de Ander, de moslim, gevaarlijk is en dat we beide als gelijkwaardig presenteren terwijl er juist sprake is van structurele ongelijkheid.

Toch kunnen we ook wel wat vraagtekens stellen bij de normalisering. Bijvoorbeeld, normalisering voor wie eigenlijk? Voor veel moslims, voor veel mensen van kleur, zijn discriminatie op de arbeidsmarkt, etnisch profileren, dehumanisering van moslims, enzovoorts al jaren gebruikelijke fenomenen waar zij zelf of hun familie en vrienden mee te maken hebben. Sterker nog, het is juist het feit dat seksisme, homofobie, anti-zwart racisme, anti-moslim racisme voor sommigen onder ons al jaren 'normaal' is, dat bijdraagt aan het systematische karakter van die fenomenen. Met andere woorden, wat is islamofobie eigenlijk als er geen sprake zou zijn van normalisering?

Een ander punt is, dat extreme uitspraken zoals in het debat in De Balie natuurlijk wel op tegengeluid kunnen rekenen. Tal van mensen hebben zich tegen de gang van zaken aldaar uitgesproken en ook het vertoog over normalisering van islamofobie is, onder andere, bedoeld om juist dat soort zaken in de mainstream aan te pakken. Niet in het minst zien we de afgelopen jaren vanuit moslims initiatieven om islamofobie aan te pakken, zie de EMCEMO, Meld Islamofobie en SPIOR.

Islamofobie

De term islamofobie is niet zonder discussie (zoals geen enkele term) maar intussen toch eigenlijk niet meer weg te denken uit wetenschap, activisme en publiek debat. Abdou Menehbi van EMCEMO en het Collectief Tegen Islamofobie en Discriminatie (CTID) legde in zijn verhaal uit hoe voor hen de strijd tegen islamofobie en discriminatie is begonnen. Na 9/11 stelde een Europees rapport vast dat het aantal uitingen van agressie en geweld tegen moslims en moskeeën in Nederland erg hoog lag in vergelijking met andere landen. Menehbi stelde toen vast dat er niemand was die daar iets tegen deed.

Het CTID kwam met initiatieven om discriminatie tegen moslims als aparte grond voor registratie op te nemen en heeft ook diverse campagnes gevoerd om de meldingsbereidheid te vergroten. Maar melden en registratie zijn niet voldoende, want wat er gebeurt ermee? Als er niks tegen gedaan wordt, zo stelde Menehbi, dan gaat het van kwaad tot erger en zal vooral de radicalisering onder moslims ermee geholpen worden.

In lijn met eerdere bijeenkomsten stelde Menehbi dan ook een inclusieve vorm van verzet voor: niet alleen vechten tegen elke vorm van discriminatie, maar ook tegen de 'radicale islam'.

Monitor

Ineke van der Valk, gastonderzoeker aan de Universiteit van Amsterdam, presenteerde de resultaten van de [derde, meest recente, islamofobie monitor](#). Dit rapport valt uiteen in twee delen: één deel waarin ze de resultaten analyseert van haar onderzoek naar discriminatie en daden van agressie tegen moslims en moskeeën en een tweede deel waarin ze ingaat op de rol van internet en meer specifiek van Geenstijl en Powned.

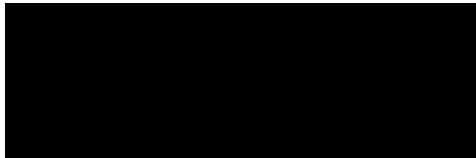
Van der Valk stelt dat de gegevens laten zien dat het aantal incidenten tegen moskeeën sinds de start van de monitor (in 2005) nog nooit zo hoog is geweest. Dit correspondeert met de meeste andere registraties, maar of dat ook betekent dat het aantal incidenten daadwerkelijk hoger ligt is de vraag. Volgens Van der Valk krijgen anti-moslim uitingen weinig aandacht in de pers op enkele uitzonderingen na. Wel zijn er meer rechtszittingen geweest wat er op zou kunnen wijzen dat politie en het OM uitingen van moslimdiscriminatie serieuzer nemen dan voorheen.

Het deel over uitingen op internet beperkt zich tot Geenstijl en Powned: het zijn gevestigde media met hoge bezoekersaantallen. In totaal heeft Van der Valk 18.000 artikelen en 216.000 comments over islam geanalyseerd. Moslims worden hier vooral neergezet als achterlijk, politieke bedreiging (vijfde colonne) en object van haat (vaak uitgedrukt met dierenmetaforen).

Van der Valk ziet zeker een normalisering van islamofobie. Volgens haar passen politieke partijen zich aan en zijn programma's vaker in strijd met de Grondwet dan in 2012. Veiligheidsmaatregelen zouden het recht van de vrijheid van godsdienst kunnen bedreigen net als mogelijke verboden op gezichtsbedekkende kleding en op onverdoofd slachten.

Structurele islamofobie

Ibtissam Abaâziz, sociologie en werkzaam voor stichting [Meld Islamofobie](#) gaat in op de werkzaamheden van Meld Islamofobie. Zij voegt een interessant punt toe aan de discussie over de

Islamofobie symposium 23 september 2017

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

normalisering van islamofobie, namelijk die onder moslims zelf. Velen zeggen volgens haar op voorbeelden van discriminatie 'Ja maar, zo is het toch'? De grenzen worden verlegd volgens Abaâziz, ook door moslims.

Volgens haar is het melden en registreren van islamofobe daden wel degelijk van belang. Het kan breken met normalisering: nee, zoiets is niet normaal. Maar, zo stelt Abaâziz nadrukkelijk, melden en registreren is niet het eindpunt, het is geen doel op zicht. Cijfers zijn volgens haar lastig te duiden en als je je richt op de cijfers alleen dan doe je alsof die op zichzelf staan. Daarbij breng je slachtoffers in een situatie dat zij zich moeten bewijzen: je moet bewijzen dat er islamofobie is, maar wanneer is er genoeg? Wie bepaalt de meetlat? Ze keert zich ook tegen de term incidenten die suggereert dat het losstaande gebeurtenissen zijn. Maar, zo zegt Abaâziz, er iets structureels aan de hand.

De normalisering uit zich ook volgens Abaâziz doordat mensen bepaalde beroepskeuzes niet maken en bepaalde stagekeuzes niet maken. De normalisering zit 'm ook niet alleen bij politici, politie, media, maar ook in wetten en juridische uitspraken zoals in de recente uitspraak van het Europese Hof dat bedrijven politieke, religieuze en filosofische symbolen mogen verbieden als ze een neutraliteitsbeleid voeren. Zij pleit er dan ook voor dat de strijd tegen islamofobie in de bredere context geplaatst wordt.

Twee stellingen

Na de pauze is er ruimte voor stellingen en een gesprek van het publiek met het panel en met elkaar. De stellingen waren ontleend aan het RTL Verkiezingsdebat ('De islam is een bedreiging voor de Nederlandse identiteit') en aan de Stemwijzer ('Nederland moet de grenzen sluiten voor islamitische migranten'):

Normalisering van islamofobie

14. Islamitische immigranten

Nederland moet de grenzen sluiten voor islamitische immigranten.

Eens

Geen van beide

Oneens

Sla deze vraag over →

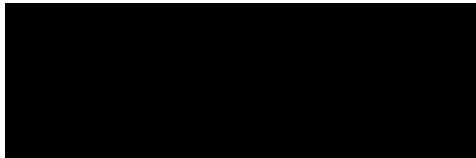
De vraag is niet of mensen het hiermee eens zijn, maar de vraag is hoe kan men het beste reageren als men met deze stellingen geconfronteerd wordt. Er wordt meteen gereageerd dat we islam moeten vervangen door jodendom, dan wordt het voor iedereen duidelijk: de vanzelfsprekendheid waarmee de stelling voor de één wordt geaccepteerd, is dezelfde vanzelfsprekendheid waarmee de nieuwe variant verworpen wordt.

Anderen roepen de vraag op over bekeerlingen en iemand vraagt zich af wat het doet met kinderen als zij deze stelling zien. Ook wordt opgemerkt dat het weigeren van de islamitische migranten in strijd is met de Grondwet en op de RTL stelling dat men eigenlijk niet weet wat de Nederlandse identiteit is.

Het probleem met deze stellingen is dat je ze valideert op het moment dat je er inhoudelijk op reageert. Met deze stellingen wordt er ook vanuit gegaan dat mensen veel kennis hebben: ik weet wat islam is, ik weet wat Nederlandse identiteit is.

Iemand uit het publiek stelt dat islamofobie haar Nederlandse identiteit bedreigt. Ze geeft het voorbeeld van een vrouw die eens stelde: 'Ja maar jij hoort wel bij ons'. Het was heel goed bedoeld zegt ze, een heel lieve vrouw en toen was het onschuldig, maar intussen is het dat al lang niet meer.

De voorbeelden die passeren in de verhalen van Ibtissam Abaâziz en Ineke van der Valk zijn van mensen die er een punt van maken, die social media opzoeken, een meldpunt inschakelen. Maar wat te

Islamofobie symposium 23 september 2017

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

denken van mijn moeder, die bij de Dirk wordt uitgescholden voor stomme moslim en erger, zo stelt één van de aanwezigen.

Er moet actie ondernomen worden, maar welke actie zou effectief kunnen zijn? Dat blijkt voor velen lastig te zijn. De rechtsstaat biedt ook niet echt de oplossing volgens één persoon. Een asjebliedt, doe maar normaal is niet genoeg. Slachtoffers moeten gemobiliseerd worden en er moet verbinding gezocht worden met andere slachtoffers van discriminatie: vrouwen, homo's. En wat gaan politici doen met de normalisering van islamofobie?

Er moet een instelling komen die meer doet dan alleen registreren, maar één die de taal spreekt van mensen en de situatie van mensen niet terugbrengt tot een formulier. Als laatste komt er uit het publiek de vraag: 'Wat moet er gebeuren, voordat er echt iets gebeurt?'

Daarmee was de bijeenkomst afgelopen. Het is helder dat er nog genoeg zaken zijn om over door te praten. Deze bijeenkomst was de tweede in een serie van besloten en open bijeenkomsten en we zullen in de komende maanden hiermee verder gaan.

Dank aan de sprekers en alle aanwezigen en overige belangstellenden!

Collectief tegen Islamofobie en Discriminatie CTID):

<https://www.facebook.com/islamofobie.endiscriminatie/info>

Meld Islamofobie:

<https://www.facebook.com/MeldpuntIslamofobie/>

<https://www.meldislamofobie.org/>

SPIOR:

<http://www.spior.nl/meld-islamofobie-2/>

Literatuur en andere bronnen (van Forces that bind and/or divide)

De Koning, Martijn (2016) *De ideologische strijd tegen de islam. Fortuyns gedachtegoed en de racialisering van moslims*. Uithoorn: Karakter Uitgevers.

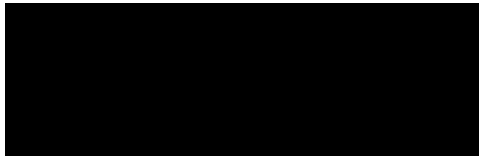
[http://www.karakteruitgevers.nl/boeken/dr. Martijn de Koning Een ideologische strijd met de islam - Fortuyns gedachtegoed als scharnierpunt in de racialisering van moslims.html](http://www.karakteruitgevers.nl/boeken/dr._Martijn_de_Koning_Een_ideologische_strijd_met_de_islam_-_Fortuyns_gedachtegoed_als_scharnierpunt_in_de_racialisering_van_moslims.html)

(met het eerste hoofdstuk vrij te lezen).

De Koning schreef een essay dat bekijkt hoe het gedachtegoed van Fortuyn zowel een continuering als een breuk met het verleden is. Hij stelt dat moslims geracialiseerd worden op basis van ideeën over de gevaren van migrantenculturen, de tegenstelling autochtoon en allochtoon, en een liberaal ideaalbeeld tegenover een doembeeld van de islam. Fortuyn borduurde daar op voort met zijn persoonlijke, flamboyante stijl van moreel leiderschap die niet langer gericht was op accommodatie en pacificatie, maar op confrontatie met wat hij als de politieke elite zag.

De Koning, Martijn (2016) “You need to present a counter-message’ - The Racialisation of Dutch Mus.lims and Anti-Islamophobia Initiatives”, *Journal of Muslims in Europe* 5(2): 170 – 189. <http://dx.doi.org/10.1163/22117954-12341325>

In dit artikel laat De Koning zien hoe Nederlandse moslims geracialiseerd zijn in beleid en debat vanaf de jaren zeventig. Vervolgens gaat hij in op hoe anti-islamofobie activisten een stem te claimen in het publieke debat over islam door het zichtbaar maken van islamofobe agressie en welke paradoxen zich daarbij voordoen.

Islamofobie symposium 23 september 2017

Closer: <http://religionresearch.org/closer/category/islamophobia/>

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Een overzicht van alle artikelen over islamofobie op het blog van Martijn de Koning (CLOSER) met onder andere de zesdelige serie: Vijf mythen over islamofobie.

ACT: <http://religionresearch.org/act> FB: <http://facebook.com/forcesuva>

De website en facebookpagina van het onderzoeksproject Forces that bind and/or divide.

Een zeer kleine en onvolledige greep uit overige academische literatuur en andere bronnen:¹⁰

Special issue van het *Journal of Muslims in Europe* over islamofobie (red. Thijl Sunier, 2016):

<http://booksandjournals.brillonline.com/content/journals/22117954/5/2>

Welke verschijnselen kunnen we onder islamofobie scharen, hoe verhoudt islamofobie zich tot kritiek op islam, kunnen ook mensen die geen moslim zijn islamofob zijn en hoe verhoudt het anti-islamofobie activisme zich tot de racialisering van moslims. Deze vragen komen aan bod in dit themanummer op basis van onderzoeksartikelen over België, Noorwegen, Polen, Zweden en Nederland (2x).

Symposium over islamofobie van het journal *Critical Sociology: The Racialization of Muslims: Empirical Studies of Islamophobia* (red. Steve Garner en Saher Selod, 2015).

<http://journals.sagepub.com/toc/crsb/41/1>

In dit themanummer verbinden de onderzoekers racisme met islamofobie en racialisering door middel van empirisch onderzoek in diverse landen in Europa en de VS, onder meer naar witte bekeerlingen in Engeland, middenklasse moslims in de VS en naar de kruising tussen religie, 'ras', etniciteit en gender in Ierland.

¹⁰ Met dank aan iedereen die suggesties heeft gegeven.

Islamofobie symposium 23 september 2017

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Special issue van het journal *Ethnic and Racial Studies: Racialization and Religion: Race, culture and difference in the study of Antisemitism and Islamophobia* (red. Nasar Meer, 2012).
<http://www.tandfonline.com/toc/rers20/36/3?nav=tocList>

Dit nummer van *Ethnic and Racial Studies* is geheel gewijd aan anti-semitisme en islamofobie binnen het kader van onderzoek naar opvattingen over 'ras' en naar racisme. Op deze manier probeert men deze vaak gescheiden velden van onderzoek bij elkaar te brengen.

Allen, Chris (2010) *Islamophobia*. London: Ashgate.

In dit standaardwerk verkent Allen het fenomeen en de term islamofobie, de geschiedenis en ontwikkeling ervan en probeert te komen tot een consistente definitie.

Beydoun, Khaled A. (2016) *Islamophobia: Toward a Legal Definition and Framework*. *Columbia Law Review Online* 116, <http://columbialawreview.org/content/islamophobia-toward-a-legal-definition-and-framework/>

In dit artikel probeert Beydoun een precieze definitie en juridische inkadering te geven van de term islamofobie tegen de achtergrond van een toenemende achterdocht tegen moslims, angst voor radicalisering en voor aantasting van de burgerrechten.

Cheng, Jennifer E. (2015) *Islamophobia, Muslimophobia or racism? Parliamentary discourses on Islam and Muslims in debates on the minaret ban in Switzerland*. *Discourse & Society*, 26(5): 562–586. <https://doi.org/10.1177/0957926515581157>

Met het Zwitserse debat over het referendum over een minarettenverbod, probeert Cheng in te gaan om de betekenissen van de termen islamofobie en moslimfobie. Gaat het daarbij om vijandigheid tegenover islam, tegenover moslims of racisme tegen moslims? Hoewel moslimfobie en islamofobie volgens haar niet hetzelfde betekenen, overlappen ze wel en komen ze vaak naast elkaar voor, temeer wanneer er sprake is van cultuur racisme. Het typerende aan het debat over de minaretten is volgens haar dat moslims en islam worden beschuldigd van het aantasten van de Zwitserse cultuur op basis van zaken die nog niet eens hebben plaatsgevonden.

Kumar, Deepa (2012) *Islamophobia and the Politics of Empire*. Chicago: Haymarket Books, Chicago.

Kumar onderzoekt de historische relatie tussen anti-moslim racisme en imperialisme waarbij, vanaf de 11^e eeuw tot de koloniale tijd tot de huidige War on Terror, het idee van een

“de moslim vijand’ gebruikt is om het imperialisme te rechtvaardigen. Uiteindelijk leidt dit, zo stelt ze, tot politieke repressie in de VS. .

Kundnani Arun (2014) *The Muslims are coming! Islamophobia, extremism, and the domestic war on terror*. London & New York: Verso

In dit boek vergelijkt Kundnani de radicaliseringstheorie en de werking ervan in beleid, opsporing en oorlog in de VS en Engeland. Hoewel er verschillen zijn tussen beide landen hebben zij het geloof in de radicaliseringstheorie gemeen: het idee dat mensen geneigd zijn tot politiek geweld door blootstelling aan extremistische ideologieën. Hij wil laten zien hoe in beiden landen islamitische ideologieën worden gezien als grondoorzaken en dat de acceptatie van moslims als burgers afhangt van de vraag of zij zich wel of niet distantiëren van islamitische ideologieën.

Massoumi, Narzanin, Tom Mills en David Miller (2017) *What is Islamophobia? Racism, Social Movements and the State*. Londen: Pluto Press.

In dit boek analyseren de auteurs islamofobie vanuit de sociale bewegingen theorie door in te gaan op wat zij de vijf zuilen van islamofobie noemen: de instituties en werking van de staat, de anti-jihad beweging, de neo-conservatieve beweging, de transnationale zionistische beweging en diverse liberale groepen waaronder de New Atheists en de pro-war linkse beweging. Zo willen de auteurs laten zien dat islamofobie meer is dan alleen een ideologie en dat het drijft op een combinatie van sociale, politieke en culturele factoren. Het boek eindigt met een bespreking van mogelijke strategieën.

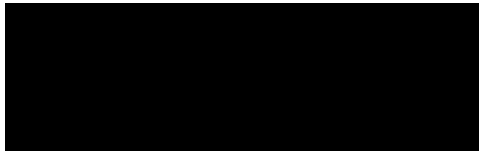
Morsi, Yassir (2017) *Radical Skin/Moderate Mask: Islamic De-Radicalisation and Racism in Post-Racial Societies*. Londen: Rowman & Littlefield.

In dit boek onderzoekt Yassir Morsi, mede aan de hand van het werk van Fanon en Said, hoe moslims over politiek kunnen spreken in de context van de War on Terror. Hoe kunnen zij ‘terugpraten’ zonder als gematigd of radicaal gedefinieerd te worden? En wat zegt die specifieke context over het hedendaagse liberalisme en de historische relatie met racisme.

Rana, Junaid (2007) *The Story of Islamophobia, Souls*, 9 (2): 148-161,

<http://dx.doi.org/10.1080/10999940701382607>

In dit artikel over ‘ras’ en islamofobie gaat Rana in op hoe de figuur van ‘de moslim’ historisch is gegroeid in relatie tot anti-semitisme, witte christelijke superioriteit en op basis van raciale ideeën over de natie, religie, etniciteit en seksualiteit.

Islamofobie symposium 23 september 2017

Valk, Ineke van der (2012) *Islamofobie en Discriminatie*. Amsterdam: AUP.

<http://www.inekevandervalk.com>

Hoe worden negatieve betekenissen over moslims geconstrueerd? Waar vinden geweldacties plaats? In dit boek bespreekt Van der Valk bespreekt de invloed van islamofobie. Het Nederlandse antidiscriminatiebeleid staat onder druk nu islamofobie als ideologie is doorgedrongen tot in het centrum van de politieke macht. De auteur stelt dat de verschuivingen in het politieke klimaat pas volledig kunnen worden begrepen als racisme, ideologie en taal in de analyse betrokken worden.

Runnymede Trust (1997) *Islamophobia – A Challenge for Us All*

<https://www.runnymedetrust.org/projects-and-publications/past-projects/commissionOnBritishMuslims.html>

In dit rapport, een opvolger van een soortgelijk rapport over anti-semitisme, gaan de schrijvers in op het thema islamofobie vanuit twee invalshoeken. Enerzijds maakt men een onderscheid tussen open en gesloten beelden over de islam in het bijzonder gericht op beelden over de islam als divers vs. monolithisch, interactie vs. isolatie, partner vs. vijand, oprecht en eerlijk vs. manipulatief en tegen of voor discriminatie. Anderzijds identificeert men vier manifestaties van islamofobie in de Britse samenleving en specifiek hoe deze betrekking hebben op moslims: uitsluiting, geweld, vooroordelen en discriminatie.

Valk, Ineke van der (2017) *Monitor Moslimdiscriminatie. Derde rapportage. Online beeldvorming over moslims en islam*. Amsterdam: IMES. <http://imes.uva.nl/shared/subsites/institute-for-migration--ethnic-studies/nl/nieuws/2017/03/derde-monitor-moslim-discriminatie.html>

In deel 1 van het rapport zijn beschikbare gegevens over moslimdiscriminatie en agressie tegen moskeeën bijeengebracht over de periode 2014-2016. Dit aantal incidenten in 2016 (72) is sinds incident gegevens door het monitorproject geïnventariseerd worden -vanaf 2005- niet eerder zo hoog geweest. In deel 2 wordt verslag gedaan van een verdiepend onderzoek naar de beeldvorming over moslims en islam GeenStijl en PowNed. Van der Valk laat zien op PowNed het discours over moslims/islam een meer prominente plaats inneemt dan op GeenStijl. Dit onderwerp wordt veelal benaderd vanuit het perspectief van moslims als culturele of politieke bedreiging, of zij worden geframed als object van haat. Markeerpunten in het proces van racialisering van moslims dat plaats vindt op beide blogs hebben vaak betrekking op kleding en uiterlijk van zowel vrouwen als mannen. Zo worden moslims geïsoleerd van de rest van de samenleving en wordt hun herkenbaarheid vergroot.

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Vieten, Ulrike M. (2016) *Far Right Populism and Women: The Normalisation of Gendered Anti-Muslim Racism and Gendered Culturalism in the Netherlands*, *Journal of Intercultural Studies*, 37 (6): 621-636, <http://dx.doi.org/10.1080/07256868.2016.1235024>

Ulrike Vieten benadert de opkomst van radicaal en extreemrechts populisme in Europa vanuit een feministische invalshoek en probeert te laten zien dat er in het bijzonder in Nederland een continuüm bestaat van genormaliseerd cultureel-racisme (culturalisme) dat verschillend werkt voor mannen en vrouwen. Op basis van interviews met Marokkaans-Nederlandse vrouwen laat ze zien hoe de vertogen van radicaal en extreemrechts het leven van deze vrouwen binnendringen en welke strategieën zij daartegen ontwikkelen.

Wonderen, Ron van, en Maaike van Kapel (2017) *Rapport oorzaken en triggerfactoren moslimdiscriminatie in Nederland*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2017/06/30/rapport-oorzaken-en-triggerfactoren-moslimdiscriminatie-in-nederland>

Het doel van dit onderzoek is zicht te krijgen op oorzaken van negatieve beeldvorming onder jongeren over moslims in Nederland, en (trigger)factoren die bijdragen aan moslimdiscriminatie onder jongeren.

Republiek Allochtonië: <http://www.republiekallochtonie.nl/blog/tag/moslimhaat>

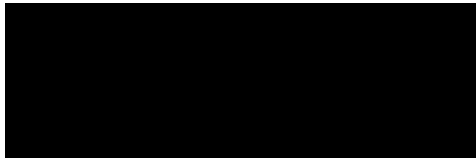
Een overzicht van de artikelen die gerelateerd zijn aan het thema islamofobie.

Polderislam: <http://www.polderislam.nl/achtergronden/islamofobie-moslimdiscriminatie-moslimhaat>

Achtergronden over de termen islamofobie, moslimdiscriminatie en moslimhaat.

Islamophobia is Racism: Resource for Teaching & Learning about anti-Muslim Racism in the United States. <https://islamophobia.isracism.wordpress.com/>

Islamophobia Syllabus. De auteurs richten zich vooral op manifestaties en de impact van anti-moslim racisme in de VS, maar er is ook aandacht voor de mondiale werking ervan en de kruising met anti-Black racism, anti-Latinx racism, anti-Arab racism, en anti-South Asian racism. Meer leren over islamofobie betekent volgens hen niet meer leren over vooroordelen alleen of over islam, maar over structureel geweld, ongelijkheid en oorlog.

Islamofobie symposium 23 september 2017

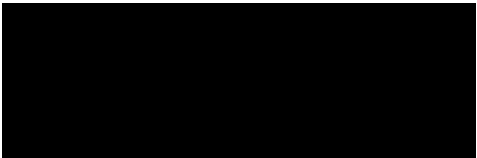

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Closer: What is Islamopobia? – Racism, Homo Islamicus, Subordination and the War on Terror.. Productie: Mancha Productions. <http://wp.me/p4VMMx-312>

Vraaggesprek met Arun Kundnani, Deepa Kumar en Narzanin Massoumi over islamofobie in relatie tot de staat, imperialisme, macht & racisme en de War on Terror.

Islamofobie symposium 23 september 2017

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Dank aan alle sprekers, panelleden en bezoekers voor een waardevolle dag!

Abdou Menehbi

Saida Derrazi

Martijn de Koning